

PRITARTA

Širvintų rajono savivaldybės tarybos
2018 m. birželio 28 d.
sprendimu Nr. 1-168

PATVIRTINTA

Širvintų r. Bartkuškio mokyklos-
daugiafunkcio centro direktoriaus
2018 m. gegužės 16 d.
Įsakymu Nr. 66

ŠIRVINTŲ R. BARTKUŠKIO MOKYKLOS-DAUGIAFUNKCIO CENTRO IKIMOKYKLINIO UGDYMO 2018-2019 METŲ PROGRAMA

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Informacija apie ugdymo įstaigą

- 1.1. Švietimo teikėjas – Širvintų r. Bartkuškio mokykla-daugiafunkcis centras.
- 1.2. Teisinė forma – savivaldybės biudžetinė įstaiga.
- 1.3. Mokyklos grupė – 3120 – bendrojo ugdymo mokyklos.
- 1.4. Mokyklos tipas – 3123 – pagrindinė mokykla.
- 1.5. Mokyklos adresas – Širvintų r. Bartkuškio mokykla-daugiafunkcis centras, Aušros g. 25, Bartkuškio kaimas, Jauniūnų seniūnija, Širvintų rajonas, LT- 08308

2. Vaikai ir jų poreikiai

Mišraus amžiaus vaikų grupė pradėjo veikti nuo 2005 m., ugdymo kalba – lietuvių. Šioje grupėje ugdomi 1,5-6 m. ikimokyklinio amžiaus ir 6-7 m. priešmokyklinio amžiaus vaikai iš Bartkuškio ir aplinkinių kaimų. Ši Ikimokyklinio ugdymo programa (toliau Programa), kuri skirta ikimokyklinio ugdymo pedagogams, kitiems specialistams ir tėvams, parengta atsižvelgiant į skirtingus vaikų poreikius. Šia programa siekiame tenkinti kiekvieno vaiko poreikį žaisti, judėti, kurti, pažinti, eksperimentuoti, sudaryti sąlygas augti fiziškai ir

psichiškai išsivysčiusia asmenybe, norinčia ir gebančia išreikšti save įvairiose veiklose. Garantuoti vaikui galimybę rinktis veiklą pagal interesus ir poreikius, garantuoti interesų bei poreikių plėtojimą, nuoseklų vaiko gebėjimų ugdymą, vertybių interiorizavimą. Mažieji pagal išgales įtraukiami į mokyklos bendruomenės veiklas, mokyklos ir rajoninius renginius: konkursus, šventes, išvykas, ekskursijas. 5-7 metų ugdytiniai dalyvauja tarptautiniame projekte „Zipio draugai“, kurio tikslas – padėti 5-7 metų vaikams įgyti socialinių bei emocinių sunkumų įveikimo gebėjimų, siekiant geresnės vaikų emocinės savijautos.

3. Tėvų lūkesčiai

Tėvų lūkesčiai sietini su jų norais, kad būtų patenkinti visi vaikų poreikiai. Tam labai svarbus yra tėvų ir pedagogų bendravimas ir bendradarbiavimas, kuris būtų grindžiamas pasitikėjimu, abipuse pagarba bei dėmesiu. Tėvai nori, kad jų vaikai išmoktų bendrauti ir bendradarbiauti su savo bendraamžiais ir suaugusiais, išmoktų būti savarankiški, įgytų pasitikėjimo savo jėgomis, mokėtų saugiai elgtis socialinėje aplinkoje, domėtusi skaičiais, raidėmis, tekstais, knygomis, pažintų juos supantį pasaulį eksperimentuodami, tyrinėdami, būtų pasirengę mokytis mokykloje, o vaikams iš kitos kalbinės aplinkos būtų sudarytos sąlygos išmokti valstybinės kalbos. Apie vaikų kasdienius pasiekimus tėvai pageidautų būti informuojami nuolat, būtų rengiami bendri grupės tėvų susirinkimai, tėvai kviečiami dalyvauti grupės vaikų veiklose.

4. Pedagogų pasirengimas

Širvintų r. Bartkuškio mokyklos-daugiafunkcio centro mišraus amžiaus vaikų grupėse dirba dvi pedagogės, abi turinčios ir ikimokyklinio ugdymo įstaigos auklėtojos, ir priešmokyklinio ugdymo pedagogės kvalifikaciją. Pedagogės dalyvauja metodinių grupių susirinkimuose, seminaruose, projektinėse veiklose, dalinasi savo patirtimi, bendrauja su mokytojais ir vaikų tėvais, socialiniu pedagogu, administracija, drauge dalinasi patirtais įspūdžiais, naujovėmis, sprendžia iškilusias problemas. Pedagogės ieško įvairių tinkamiausių ugdymo formų, metodų bei būdų gerinti ugdymo kokybę.

II. IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI

Individualizavimo principas – padėti vaikui jaustis visaverte asmenybe, atsižvelgti į kiekvieno vaiko individualius poreikius, interesus, galimybes, juos išryškinti bei atskleisti.

Humaniškumo principas – orientuoti ugdymo programos turinį į vaiko vidinio pasaulio nepriklausomybę, savarankiškumą, pagarbą jam.

Atsinaujinimo principas – nuolatinis programos tobulinimas, atsižvelgiant į vaikų poreikius, tėvelių lūkesčius, švietimo naujoves.

Tautiškumo principas – perimti, perduoti ir puoselėti tautos kultūros vertybes, papročius, tradicijas.

Tikslingumo – ugdymo turinys nukreiptas į vaiko adaptacijos naujoje aplinkoje lengvinimą, socializaciją, ugdymosi motyvacijos žadinimą ir prielaidų tolimesniam ugdymuisi sudarymą.

Tęstinumo principas – ikimokyklinio ugdymo turinys suderintas su ugdymo šeimoje ir priešmokyklinio ugdymo turiniu, siekiant, kad vaikas darniai pereitų nuo ugdymo(si) šeimoje ar ankstyvojo amžiaus grupėje prie ugdymo(si) ikimokyklinėje grupėje, o vėliau – priešmokyklinio amžiaus grupėje bei mokykloje. Programoje atsižvelgta į vaiko jau įgytą patirties ir gebėjimų lygmenį bei jo ugdymo(si) perspektyvą – ko jam reikės sėkmingai pradžiai priešmokyklinio amžiaus grupėje bei mokykloje.

III. PROGRAMOS TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

Ikimokyklinio ugdymo programos tikslas

Atsižvelgiant į vaiko prigimtines galias, jo individualią patirtį, vadovaujantis raidos dėsningumais, padėti vaikui išsiugdyti savarankiškumo, sveikos gyvensenos, pozityvaus bendravimo su suaugusiais ir vaikais, kūrybiškumo, aplinkos ir savo šalies pažinimo ir mokėjimo mokytis pradmenis.

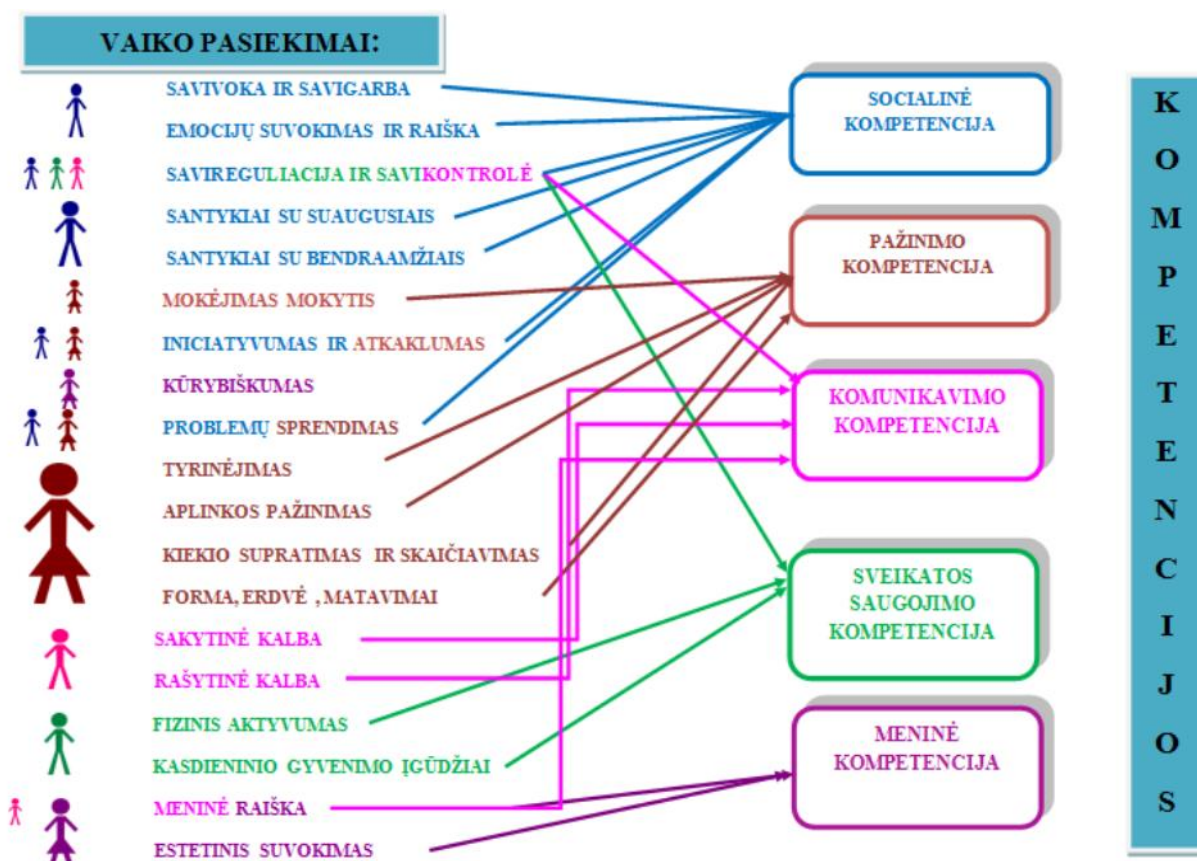
Ikimokyklinio ugdymo programos uždaviniai:

1. Kurti ir garantuoti saugią, turtingą, džiugią, funkcionalią ugdymo(si) aplinką.
2. Padėti vaikui atsiskleisti ir plėtoti jo poreikius, pomėgius bei interesus, ugdytis gebėjimus, vertybines nuostatas.

3. Skatinti savarankiškumą, kūrybiškumą, pažintinį aktyvumą.
4. Palaikyti ir skatinti norą bendrauti, bendradarbiauti su vaikais, suaugusiais pajuntant bendros veiklos malonumą.
5. Nuolat rūpintis, saugoti ir stiprinti vaiko sveikatą, ugdyti sveikos gyvensenos įpročius ir nuostatas.
6. Siekti šeimos ir pedagogų bendradarbiavimo, pagrįsto tarpusavio pasitikėjimu ir pagarba, nulemiančio vaiko ugdymo sėkmę.

IV. UGDYMO TURINYS

Ugdymosi turinys sudarytas atsižvelgiant į ikimokyklinio amžiaus tarpsnio ypatumus, vaikų fizines, emocines, intelektines galias, gebėjimus, poreikius. Programos turinys siejamas su programos tikslu ir uždaviniais. Ugdymo turinys išdėstytas pagal kompetencijas (socialinė, pažinimo, komunikavimo, sveikatos saugojimo, meninė). Šios kompetencijos susietos su 18 vaiko ugdymosi pasiekimų sričių, aprašytų ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų apraše (LR Švietimo ir mokslo ministerija „Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas“, 2014). Jo turinyje, trumpuose aprašymuose, atskleidžiamos svarbiausios vaiko ugdymosi krypčių ir pasiekimų sričių charakteristikos. Atsižvelgiant į vaiko amžių, kiekvienoje ugdymosi srityje numatyti ugdymosi sėkmei aktualiausi gebėjimai ir žinios, pateikti vaikų veiksenų pavyzdžiai. Programoje numatytas turinys – orientyras, nevaržantis pedagogo, leidžiantis jam kūrybingai organizuoti savo veiklą, ją vertinti ir koreguoti, atsižvelgiant į kiekvieno vaiko amžių, jo patirtį, vaiko bei grupės individualumą. Ugdymo(si) būdus bei metodus, strategijas pedagogai gali laisvai rinktis, lanksčiai, kūrybiškai taikyti siūlomą turinį – planuoti veiklą, parinkti ugdomąją medžiagą ir pan.



1 pav. Vaiko pasiekimų jungimas į kompetencijas. *Ikimokyklinio ugdymo rekomendacijos*. Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras. 2015., p. 7.

Vaikų pasiekimų tęstinumą garantuoja Priešmokyklinio ugdymo bendroji programa (2014).

Įgyvendindami Ikimokyklinio ugdymo programą vadovaujamės įvairiais ugdymo(si) būdais ir metodais:

- vaizdiniais – nukreiptais į vaizdinių formavimą apie vaikus supančio pasaulio objektus ir reiškinius.
- praktiniais – padedančiais vaikui per veiklą pažinti, suvokti jį supančią aplinką.
- žodiniais – (pokalbis, pasakojimas, aiškinimas) suteikiančiais galimybę perduoti informaciją, komunikuoti.
- kūrybiniais – skatinančiais vaiką kurti ir įgyvendinti savo idėjas, ieškoti problemų sprendimo būdų.

Ugdymas vyksta kuriant ir keičiant aplinką. Įrengiamos vaiko veiklai patogios erdvės, parenkamos ugdymąsi, kūrybiškumą, eksperimentavimą, saviraišką skatinančios priemonės, žaislai, informacijos šaltiniai, simboliai, užrašai, ženklai ir kt. Naujos priemonės pristatomos

originaliai, įdomiai, parodomi veikimo su jomis būdai. Aplinka keičiama ir pagal vaikų sumanymus, norus, idėjas.

Ugdymasis vyksta pasitelkiant tinkamą pavyzdį. Pedagogui žaismingai, išraiškingai ką nors veikiant vaikai gali tai atkartoti. Pedagogui pradėjus kokią nors veiklą, vaikai skatinami ją tęsti savarankiškai. Pedagogas veikia drauge su vaikais kaip žaidimo ar veiklos partneris, mimika, elgesiu, veiksmais ar tam tikrų daiktų pagalba modeliuoja tai, ką tikisi perduoti vaikams, juos sudominti, nuteikti veiklai. Vyksta ir kūrybinė pedagogo-vaiko sąveika. Pedagogas siekia įtraukti vaikus į veiklą pateikdamas gerą idėją, įdomią temą, informaciją, aktualų probleminį klausimą, sudomina netikėtomis medžiagomis ir kt. Nuolat bendraujama su vaikais, pastebimi jų interesai, norai, nustatomas gebėjimų lygis, perteikiama informacija, turtinama vaikų patirtis, siekiama vaiko kūrybos, interpretacijų, bandymų ir atradimų.

Siekiama situacinio-spontaniško ugdymosi. Pedagogas siekia pakeisti numatytą veiklą pagal vaiko idėją, iškeltą problemą, sumanymą. Pritariama vaiko veiklai, ją gerbiant, laikant vertinga patirtimi, emociškai palaikant, plėtojant vaiko inicijuotus pokalbius, žaidimus, reaguojant į vaiko klausimus, interesus, atsiskleidusią patirtį. Kūrybiškai panaudojama ugdymui netikėtai susidariusi situacija.

Ugdymo ir ugdymosi metu susidariusios situacijos sprendžiamos skatinant bendrus susitarimus ir sprendimus, ieškant atsakymų į probleminius klausimus, diskutuojant.

Pagal poreikius taikomas individualizuotas ugdymas, pasitelkiant tikslingus ugdymo individualizavimo būdus. Pedagogas numato, kokią veiklą individualiai pasiūlys specialiųjų poreikių vaikui (individuali, tik konkrečiam vaikui skirta veikla, bendra vaiko ir pedagogo veikla, logopedo, psichologo padėjėjo parama, užduotys šeimai ir kt.).

Organizuojami vaikų žaidimai ir kūrybinės raidos savaitės, šventės, planuojamos išvykos.

Pripažįstant, kad žaidimas – svarbus vaiko gyvenimo ir ugdymosi būdas, siekiama palankios vaiko žaidimui aplinkos sudarymo, ugdančiųjų priemonių įvairovės, vaiko sumanyto žaidimo palaikymo, plėtojimo, naujų sumanymų skatinimo, nuoširdaus pedagogo bendravimo su vaikais.

Ikimokykliniame amžiuje tinkamos įvairios ugdymo(si) formos:

- visos grupės veikla (žaidimai grupėje ir lauke, ryto ir popietės ratas, muzikos ir kūno kultūros valandėlės, praktiniai užsiėmimai (gėlių priežiūra, valgio gaminimas, grupės tvarkymas, knygelių „gydymas“ ir kt.) pasivaikščiojimai, varžybos, išvykos, renginiai, šventės;
- veikla grupelėse (žaidimai, bendri kūrybiniai darbai-projektai, tyrinėjimai, diskusijos);

- individuali veikla (savarankiška vaiko veikla ir žaidimai; individualių socialinių įgūdžių ir gebėjimų lavinimo užsiėmimai; loginės, rašto pradmenų bei kitos kalbos ugdymo pratybos, fizinė ir kognityvinė lavinamoji veikla, individualus bendravimas su auklėtoja ir kitais specialistais).

Ugdymosi procesas yra vientisas ir neskaidomas, vyksta visur ir nuolat.

V. UGDYMO PASIEKIMAI IR VERTINIMAS

Ikimokyklinio ugdymo rezultatas yra vaiko pasiekimai.

Vertinimas – nuolatinis informacijos apie vaiką, jo ugdymo(si) ypatumus bei daromą pažangą kaupimas ir apibendrinimas. Atliekamas formuojamasis ir apibendrinamasis vertinimas.

Spalio mėnesį atliekamas pirminis vertinimas vaikų žinioms, gebėjimams ir požiūriams, išsiaiškinti. Birželio mėnesį – apibendrinamasis vertinimas (apibendrinant pokyčius, įvykusius per mokslo metus). Pagal poreikį atliekami tarpiniai vaiko pasiekimų vertinimai.

Siekama, kad nuolat vyktų formuojamasis vertinimas, kurio esmė – padėti vaikams ugdytis. Vertinant padedama įveikti nesėkmes, pasiekti ugdymosi pažangos.

Ugdymo pasiekimų vertinimo vykdytojai ir dalyviai: vaikai, tėvai, pedagogai, mokyklos administracija.

Ugdymo pasiekimų vertinimo metodai ir būdai: stebėjimas, pokalbiai su vaiku natūralioje kasdieninėje aplinkoje siekiant vaikos savirefleksijos apie jo veiklą ir rezultatus bei jo emocijas ugdymo procese, vaiko veiklos ir kūrybos produktų analizė, vaiko kalbos ir veiklos garso bei vaizdo įrašai, esant poreikiui atskiros ugdymo srities tyrimai, pokalbiai su vaiko tėvais. Vertinimo medžiaga kaupiama individualiuose vaikų pasiekimų aplankuose bei elektroninėse laikmenose (skelbiama mokyklos svetainėje): dailės ir kiti kūrybiniai darbeliai, pasakojimai, samprotavimai, rašytinės kalbos pavyzdžiai, pedagogų ar kitų ugdytojų atsiliepimai apie vaiko daromą pažangą, nuotraukos ir kt.

Vaikų pasiekimai ir pažanga aptariama individualiai pokalbiuose su tėvais, su Mokyklos administracija, ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogais, metodinės grupės susirinkimuose, Vaiko gerovės komisijos posėdžiuose.

Mokytojų tarybos posėdžiuose pedagogai pateikia bendrą informaciją apie grupės pasiekimus, siejant juos su grupės ugdymo tikslais ir uždaviniais bei numatant ateities perspektyvą ir tolimesnius ugdymosi žingsnius.

SAVIVOKA IR SAVIGARBA

Vertybinė nuostata. Save vertina teigiamai.

Esminis gebėjimas. Supranta savo asmens tapatumą (aš esu, buvau, būsiu), pasako, kas yra berniukas/mergaitė, priskiria save savo šeimai, grupei, bendruomenei, palankiai kalba apie save, tikisi, kad kitiems jis patinka, supranta ir gina savo teises.

Žingsniai	Vaiko pasiekimai	Vaiko veiksenos
1 žingsnis	Reaguoja į pasakytą savo vardą. Pradeda jausti savo kūno buvimą – apžiūrinėja, tyrinėja savo rankas, kojas, stebi jų judėjimą. Apžiūrinėja, liečia kitą vaiką, tyrinėja jo kūną.	Žaidžia vardų žaidimus, atsiliepia pašauktas vardu, pasako vardą kitam. Žaidžia įvairius žaidimus su veidrodžiu, tyrinėja save, tapatina su draugais, įvardina berniukas ar mergaitė. Žaidžia lietuvių liaudies ir kitokius žaidimus, per kuriuos įvardijamos vaiko kūno dalys.
2 žingsnis	Turi savo kūno išorės vaizdinius – atpažįsta save neseniai darytose nuotraukose, savo atvaizdą veidrodyje, pavadina kelias kūno dalis. Išreiškia savo norus, pyksta, kai suaugęs draudžia tai daryti.	Skiria save, rodo nuotraukose šeimos narius, grupės draugus. Žaidžia žaidimus judinant rankes, kojeles, liečiant pilvuką ir nugarytę. Pasako savo vardą, parodo pirštukais savo metus. Žaidžia su žaislais - veidrodėliais, žaidimus su drabužių detalėmis (kepurėmis, kaspinais) stebint save veidrodyje. Supranta, ką ir kaip gali padaryti pats, išreiškia savo norus, pyksta, jei suaugusysis prašo ko nors nedaryti.
3 žingsnis	Kalba pirmuoju asmeniu: „aš noriu“, „mano“. Savo „aš“ sieja su savo veikla ir daiktų turėjimu – pasako, ką daro, ką turi. Pasako, kas jis yra – berniukas ar mergaitė, atskiria berniukus nuo mergaičių, pavadina 5-6 kūno dalis.	Mokosi papasakoti apie save, atpažįsta savo daiktus, drabužius, žaislus, gali pažymėti pasirinktu simboliu, užklijuojant vardą, žaidžia žaidimą „Mano – tavo“. Vartydami knygą „Aš žmogus – tu žmogus“ aiškinasi, kam reikalingos kojos, rankos, ausys..., vardina žmogaus kūno dalis. Padedant suaugusiam deklamuoja ketureilį su judesiais „Čia galva, čia pečiai“, „Aš turiu galvytę vieną“. Kalbasi vieni su kitais, kokie mergaičių ir berniukų daiktai, žaislai, rūbai, žaidimai, kuo panašūs, kuo skiriasi berniukai nuo mergaičių.
4 žingsnis	Supranta, kad turi nuo kitų atskirą savo norų, ketinimų, jausmų pasaulį. Pasako, kaip jaučiasi, ko nori jis pats ir kaip jaučiasi, ko nori kitas asmuo. Supranta, kad suaugęs žmogus negalėjo matyti to, ką jis matė, ką darė arba kas atsitiko, jeigu nebuvo kartu. Mano, kad jis yra	Pasakoja apie save, savo pomėgius, gebėjimus. Diskutuoja, kokie patys vaikai yra, ko nori, kaip jaučiasi. Veikia tyrinėdamas: „Kas aš esu?“, „Mano kūnas“, „Žmonių panašumai ir skirtumai“, „Mano ir kitų pomėgiai“, „Mano ir kitų jausmai“. Klausosi literatūros kūrinių ir aiškinasi, kas patinka, o kas ne. Pasakoja auklėtojai, ką veikė namuose, tėveliams, ką veikė

	geras, todėl kiti jį mėgsta, palankiai vertina.	darželyje, auklėtojas pasakoja vaikams apie save tai, ko jie nematė. Vaikas gerai jaučiasi žaisdamas, bendraudamas su grupės vaikais ir suaugusiais, giriasi, kad yra mėgiamas.
5 žingsnis	Supranta, kad jis buvo, yra ir visada bus tas pats asmuo: atpažįsta save kūdikystės nuotraukose, apibūdina savo išvaizdą. Jaučiasi esąs šeimos, vaikų grupės narys, kalba apie šeimą, draugus. Savęs vertinimas nepastovus, priklauso nuo tuo metu išsakyto suaugusiojo vertinimo, siekia kitų dėmesio, palankių vertinimų.	Parodo save įvairaus amžiaus iš namų atsineštose nuotraukose, lygina save, koks buvo anksčiau, koks yra dabar, pasakoja, ką geba, žymi bei meninėmis priemonėmis vaizduoja savo augimą, pasiekimus. Kuria knygelę apie save, žaidžia žaidimus, kuriuose vaizduoja save praeityje arba dabartyje. Sudaro savo gyvenimo liniją iš piešinių, paveikslėlių, nuotraukų. Pasakoja apie šeimos narius grupėje esantiems, rodo šeimos nuotraukų albumą, piešiniu ar per vaidybinius žaidimus pavaizduoja, ką jie veikia drauge. Vaikas drauge su tėveliais dalyvauja darželyje organizuojamose šventėse, renginiuose, išvykose. Noriai pasakoja apie grupės draugus, ką veikia darželyje, džiaugiasi grupiniais darbais. Vaikai diskutuoja apie tai, kas yra gerai, kas yra blogai, analizuoja kūrinėlius apie gerus ir blogus poelgius, paaiškina gerus ir blogus poelgius situacijų kortelėse. Žaidžia žaidimus, skatinančius sakyti vienas kitam komplimentus: „Komplimentų koridorius“, „Kas mane pagirs“ ir kt., įžeidus, nuskriaudus ką nors stengiasi atsiprašyti, pasakyti malonių dalykų.
6 žingsnis	Vis geriau suvokia savo norus, jausmus, savybes, gebėjimus, šeimą, bendruomenę, Tėvynę. Ima suvokti save, kaip galintį daryti įtaką kitam (pralinksminėti, padėti) ir atsakingai pasirinkti (ką veikti, kaip elgtis, aktyviai dalyvauti priimanant su gyvenimu ir veikla susijusius sprendimus). Juokiasi iš savo klaidų ar mažų nesėkmių. Save apibūdina nusakdamas fizines ir elgesio savybes, priklausymą šeimai, grupei, gali nurodyti savo tautybę. Save ir savo gebėjimus vertina teigiamai. Stebi ir atpažįsta kitų palankumo ir nepalankumo jam ženklus.	Kuria savo „galimybių gėlę“ žiedlapiuose užrašydamas, ką gali, geba. Aktyviai dalyvauja įvairiose veiklose stengdamasis atskleisti geriausias savo savybes. Apie savo veiklą pasakoja kitiems, rodo, ką nuveikęs, džiaugiasi. Stebi, tyrinėja, komentuoja, vaizduoja grupės, šeimos, bendruomenės gyvenimą. Klausosi kūrinėlių, diskutuoja apie gražų šeimos narių bendravimą, pagarbą, rūpinimąsi vieni kitais. Aiškinasi šeimos narių giminystės ryšius, sudaro savo šeimos medį, herbą. Žiūrindamas šeimos nuotraukas įvardina narius, piešdamas kuria šeimos albumą. Perkelia į grupę savo šeimos patirtį žaisdamas vaidybinius žaidimus. Kalbasi apie gimtinę, Tėvynę, domisi tradicijomis, papročiais, šventėmis, dalyvauja jose, įvairiomis dailės priemonėmis vaizduoja matytus vaizdus,

		komentuoja. Žaidžia žaidimus, skatinančius pozityviai reaguoti į savo klaidas. Žaidžia žaidimą „Aš esu...“ skatinantį papasakoti apie save.
--	--	---

EMOCIJŲ SUVOKIMAS IR RAIŠKA

Vertybinė nuostata. Domisi savo ir kitų emocijomis ir jausmais.

Esminis gebėjimas. Atpažįsta bei įvardina savo ir kitų emocijas ar jausmus, jų priežastis, įprastose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamais, kitiems priimtinais būdais, žodžiais ir elgesiu atliepia kito jausmus (užjaučia, padeda).

Žingsniai	Vaiko pasiekimai	Vaiko veiksenos
1 žingsnis	Mimika, kūno judesiais ir garsais išreiškia džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį. Patiria išsiskyrimo nerimą, atsiskyrus nuo tėvelių, džiaugiasi jiems sugrįžus. Išreiškia nerimą pamatęs nepažįstamą žmogų.	Išreiškia savo jausmus žiūrinėdamas paveikslėlius, nuotraukas, knygų iliustracijas. Žiūrėdamas į veidrodį parodo linksmą, liūdną, piktą grimasą. Atsiskyręs nuo tėvelių žaidžia su auklėtoju įdomius, džiugius žaidimus, klausosi nuotaikingų dainelių, žaidžia žaidimus.
2 žingsnis	Emocijos pastovesnės, tačiau dar būdinga nuotaikų kaita. Atpažįsta kito vaiko ar suaugusio džiaugsmo, liūdesio, pykčio emocijų išraiškas.	Varto knygeles, kuriose veikėjai yra skirtingų nuotaikų, klausosi skirtingų dainelių, melodijų. Žaidžia žaidimus, kuriuose reikia pasakyti, ką mėgsti, kaip jautiesi, su koku žaislu nori žaisti. Su lėlėmis ir kitais žaislais žaisti žaidimus, kuriuose skirtingai jaučiamasi ir elgiamasi. Žaidžia žaidimą „Paglostyk liūdną kiškutį“.
3 žingsnis	Pradeda atpažinti, ką jaučia, turi savo emocijų raiškos būdus. Pradeda vartoti emocijų raiškos žodelius ir emocijų pavadinimus. Pastebi kitų žmonių emocijų išraiškas, atpažįsta aiškiausiai reiškiamas emocijas ir į jas skirtingai reaguoja (pasitraukia šalin, jei kitas piktas, glosto, jei kitas nuliūdęs).	Įvardina savo būseną: „Aš linksmas“, „Aš piktas“, „Aš liūdnas“ ir kt. Piešia linksmą, liūdną, piktą, veidą. Žaidžia žaidimą „Veidelis“. Varto ir drauge su auklėtoja skaito „nuotaikų knygeles“. Mokosi atsiprašymo ir susitaikymo ritualų. Naudoja siužetinius žaislus, daiktus – pakaitalus. Noriai žaidžia su suaugusiuoju, atkartoja jo veiksmus. Savo elgesį vaikas vertina atsižvelgdamas į kito žmogaus veido išraišką.
4 žingsnis	Pradeda suprasti, kad skirtingose situacijose (per gimimo dieną, susipykus su draugu ar kt.) jaučia skirtingas emocijas, jas išreiškia	Tyrinėja savo ir kitų nuotaikas. Prieš draugą ar prieš veidrodį atlieka mimikos pratimus. Nuotaiką žymi parinkdamas ją atitinkantį nuotaikų veidelį. Stebi, aiškinasi, jaučia, išgyvena, žino, kad visi žmonės patiria

	mimika, balsu, veiksmais, poza. Pavadina pagrindines emocijas. Atpažįsta kitų emocijas pagal veido išraišką, elgesį, veiksmus. Geriau supranta kitų emocijas ir jausmus, dažnai tinkamai į juos reaguoja (pvz., stengiasi paguosti, padėti). Pradedą suprasti, kad jo ir kitų emocijos gali skirtis (jam linksma, o kitam tuo pat metu liūdna).	jausmų ir emocijų. Klausosi kūrinėlių apie jausmus ir jų išraišką, svarsto, iš ko galima spręsti, kad kitam linksma, liūdna, pikta, skaudu. Žaidžia žaidimus, skatinančius tyrinėti ar imituoti kitų nuotaiką. Skatina kalbėtis, išsakyti, kaip jaučiasi kiti. Iš žmonių balsų įrašų bando nuspręsti, kokios jie nuotaikos.
5 žingsnis	Atpažįsta ir pavadina savo jausmus ir įvardija situacijas, kuriose jie kilo. Vis geriau supranta ne tik kitų jausmus, bet ir situacijas, kuriose jie atsiranda (pakviečia žaisti nuliūdusį vaiką, kurio į žaidimą nepriėmė kiti). Pradedą kalbėtis apie jausmus su kitais – pasako ar paklausia, kodėl kas nors pyksta ar verkia.	Vaikas išreiškia savo jausmus žaisdamas, dainuodamas, piešdamas, šokdamas, komentuodamas jausmų paveikslėlius, darydamas atvirukus, sveikinimus įvairiomis progomis ar esant gerai nuotaikai. Kalbasi su draugais ir auklėtoju apie savo savijautą „Ryto rate“, skaito su auklėtoju „Jausmų knygeles“, žaidžia vaidmenų žaidimus įsijaučia į kito savijautą. Jausmus, kilusius įvairiose situacijose stengiasi išreikšti žodžiais.
6 žingsnis	Apibūdina savo jausmus, pakomentuoja juos sukėlusias situacijas bei priežastis. Beveik neklysdamas iš veido mimikos, balso, kūno pozos nustato, kaip jaučiasi kitas vaikas, pastebi nuskriaustą, nusiminusį ir dažniausiai geranoriškai stengiasi jam padėti. Pradedą kalbėtis apie tai, kas gali padėti pasijusti geriau, jei esi nusiminęs, piktas.	Išreiškia savo savijautą, norus, žodžiais įvardina savo emocines būsenas bei jų priežastis įvairiose gyvenimo situacijose. Užbaigia frazes: „Man patinka, nes...“, „Aš džiaugiuosi, nes...“ ir kt. Naudoja „Nuotaikų lentą“, kurioje kasdien prisega pagamintą veiduką ar simbolinę nuotaikų kortelę, kurioje pavaizduota tam tikra išraiška, nuotaika, skaičiuoja ir nusprendžia, kokia nuotaika tą dieną vyrauja grupėje. Simboliniais paveikslėliais ženkliną knygelėse pavaizduotų gyvūnų, žmonių nuotaiką. Žaidžia saviraiškos žaidimus, iš judesių, mimikos spėdamas, kas ką veikia, kaip jaučiasi, įsitikina, kad kūno kalba galima daug išreikšti. Samprotauja, kalba su suaugusiu, draugais, kas jį nuliūdino ar pradžiugino ir kodėl. Dalyvauja pokalbiuose: „Kas galėtų pradžiuginti artimą...“, „Kaip elgtis, jei kas nors erzina, atima žaislą...“. Sugalvoja įvairių būdų kaip paguosti, nuraminti, prajuokinti, pradžiuginti.

SAVIREGULIACIJA IR SAVIKONTROLĖ

Vertybinė nuostata. Nusiteikęs valdyti emocijų raišką ir elgesį.

Esminis gebėjimas. Laikosi susitarimų, elgiasi mandagiai, taikiai, bendraudamas su kitais bando kontroliuoti savo žodžius ir veiksmus (suvaldo pyktį, neskaudina kito), įsiaudrinęs bando nusiraminti.

Žingsniai	Vaiko pasiekimai	Vaiko veiksenos
1 žingsnis	Gerau jaučiasi įprastoje aplinkoje. Nusiramina kalbinamas, nešiojamas, supamas. Tapatinasi su suaugusiojo, prie kurio yra prisirišęs emocijomis.	Sutelkia žvilgsnį į žaislus, seka juos akimis, žaidžia su spalvingais, skambančiais, judančiais žaislais. Pripranta prie dienos ritualų: laiku valgo, miega, eina pasivaikščioti, žaidžia ir t. t. Ieško emocinio supratimo, auklėtojo palaikymo. Klausydamas suaugusiojo kalbos, dainavimo, rodo palankumą šypsodamasis, apkabindamas, glostydamas.
2 žingsnis	Išsigandęs, užsigavęs, išalkęs nusiramina suaugusio kalbinamas, glaudžiamas, maitinamas. Pats ieško nusiramavimo: apsikabina minkštą žaislą arba čiulpia čiulptuką, šaukia suaugusįjį, ropščiasi ant kelių. Pradedą valdyti savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusio veido išraišką, balso tonaciją, žodžius.	Pargriuvęs, išsigandęs ieško pagalbos pas suaugusįjį, ramindamas nustoja verksti. Turi mėgstamą žaislą grupėje ar atsineštą iš namų, kurį glaudžia prie savęs, kai stengiasi nusiraminti, eidamas miegoti. Klausosi suaugusiojo aiškinimų, kaip reikia elgtis vienoje ar kitoje situacijoje, kaip valdyti savo emocijas ir veiksmus, atpažįsta netinkamą elgesį iš suaugusiojo mimikos, intonacijos, žodžių.
3 žingsnis	Yra ramus ir rodo pasitenkinimą kasdiene tvarka bei ritualais. Jei kas nepatinka, nueina šalin, atsisako bendros veiklos. Geriau valdo savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusio veido išraišką, balso intonaciją, žodžius. Žaisdamas kalba su savimi, nes kalba padeda sutelkti dėmesį, kontroliuoti savo elgesį. Išbando įvairius konflikto sprendimo ar savo interesų gynimo būdus (rėkia, neduoda žaislo, skundžiasi suaugusiajam). Bando laikytis suaugusiojo prašymų ir susitarimų.	Domisi patrauklia veikla, gerai jaučiasi grupės aplinkoje. Pats pasirenka žaislus, susiranda žaidimo draugų. Noriai laikosi kasdienės tvarkos ir ritualų. Naudoja žaislus ir priemones, padedančias išreikšti jausmus. Žaidžia su lėlėmis su emocijomis veiduose. Stengiasi vartoti žodžius pasakyti, ko nori, o ne vartoti fizinę jėgą. Aptaria suvaidintą situaciją, kaip netinkamas vaiko elgesys gali įskaudinti kitą. Įvykus konfliktui eina į nusiramavimo kampelį, stengiasi surasti konflikto sprendimo būdą. Suaugusiojo paprašytas priima atstumtą vaiką į žaidimą. Džiaugiasi, kai yra giriamas, kad laikosi suaugusio susitarimų.
4 žingsnis	Nusiramina kalbėdamas apie tai, kas jį įskaudino, ir girdėdamas suaugusiojo komentarus. Pradedą valdyti savo emocijų raiškos intensyvumą priklausomai nuo situacijos (pvz. ramioje aplinkoje emocijas reiškia santūriau). Paklaustas ramioje situacijoje pasako	Laikosi susitarimo, jei jaučiasi įskaudintas ar nežino išeities susidariusioje situacijoje, pagalbos kreipiasi į auklėtoją. Žaidžia žaidimus, padedančius mokytis spręsti konfliktines situacijas ir rasti tinkamą išeitį. Dalyvauja pokalbiuose apie tinkamus emocijų raiškos būdus. Suaugusiojo skatinamas, giriamas stengiasi kontroliuoti

	galimas savo ar kito asmens netinkamo elgesio pasekmes. Nuolat primenant ir pagal suaugusiojo bei kitų vaikų pavyzdžius laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Žaisdamas stengiasi laikytis žaidimo taisyklių.	emocijų raišką. Klausosi kūrinėlių apie vaikų ir gyvūnų blogus ir gerus poelgius bei jų pasekmes, samprotauja, kaip pats pasielgtų panašioje situacijoje. Diskutuoja apie bendravimą, kilusius ginčus su draugais, kaip juos taikiai spręsti, apie tai, kad būtina valdyti savo poreikius, jausmus, kad netinkamas elgesys, žodžiai žeidžia kitus. Vaizduoja tinkamus ir netinkamus poelgius, aptaria su draugais ir suaugusiuoju. Kartu su auklėtoju ir grupės draugais kuria elgesio grupėje taisykles, jaučia atsakomybę jų laikytis, svarsto, kas būtų, jei jų nesilaikytų.
5 žingsnis	Nusiramina, atsipalaiduoja, klausydamasis ramios muzikos, pabuvęs vienas, kalbėdamasis su kitais. Vis dažniau jausmus išreiškia mimika ir žodžiais, o ne veiksmais. Ramioje situacijoje sugalvoja kelis konflikto sprendimo būdus, numato jų taikymo pasekmes. Retkarčiais primenamas laikosi grupėje nustatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Pats primena kitiems tinkamo elgesio taisykles ir bando jų laikytis be suaugusiųjų priežiūros.	Nusiramino kampelyje klausosi ramios muzikos, žaidžia su žaislais, padedančiais suvaldyti emocijas, žaidžia su vandeniu ir pan. Klausosi istorijų, žaidžia žaidimus, kurių veikėjai pozityviai sprendžia konfliktus. Žaidybinių situacijų metu ieško konfliktų sprendimo būdų. Iškilusias problemas ir nesutarimus grupėje pirmiausia bando spręsti pats, ieško taikios išeities. Stengiasi laikytis grupės taisyklių ir susitarimų, pats susitvarko žaidimo vietą. Pastebi ko nesilaiko kitas vaikas, praneša auklėtojui, bando sudrausminti netinkamai besielgiančius.
6 žingsnis	Pats taiko įvairesnius nusiramino, atsipalaidavimo būdus. Bando susilaikyti nuo netinkamo elgesio jį provokuojančiose situacijose, ieško taikių išeikių, kad neskaudintų kitų. Stengiasi suvaldyti savo pyktį, įniršį. Supranta susitarimų, taisyklių prasmę bei naudingumą ir dažniausiai savarankiškai jų laikosi. Lengvai priima dienos ritmo pasikeitimus.	Bandydamas nusiraminti pats eina pasiklausti jam patinkančios muzikos, papludyti vandenyje žaislinius laivelius, pavartyti knygelės, pasiklausti audio pasakėlės, piešti, tapyti, lipdyti, dėlioti dėlionę. Vaikų erzinas nueina šalin bandydamas išvengti konflikto. Nepasidalinus vaidmenimis žaidime, bando tartis ir rasti sprendimą be auklėtojo pagalbos. Klausosi terapinių pasakėlių, kalbasi apie tinkamas išeitis konfliktinėse situacijose. Aiškinasi, kokiais būdais galima sumažinti pyktį, įniršį, išbando tai praktiškai. Naudoja žaidimus: mylavimus, kykavimus, juokimus ir kt. Kaupia gerų darbų, gerų poelgių kraitelę, dovanoja savo pagamintą atviruką su gerumo, padėkos, linkėjimų žodžiais. Žaidžia bendrus žaidimus, laikosi žaidimo taisyklių, veikia šalia kitų atsargiai, netrukdydamas, gerbdamas kito privatumą,

		erdvę. Kultūringai bendrauja, vartoja mandagumo žodžius. Noriai, džiaugsmingai ruošiasi šventei, renginiui, akcijai.
--	--	--

SANTYKIAI SU SUAUGUSIAIS

Vertybinė nuostata. Nusiteikęs geranotiškai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiais.

Esminis gebėjimas. Pasitiki pedagogais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais kasdieninėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi, drąsiai reiškia jiems savo nuomonę, tariasi, derasi; žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais.

Žingsniai	Vaiko pasiekimai	Vaiko veiksenos
1 žingsnis	Verkia atsiskirdamas nuo tėvų, tačiau padedamas pedagogo pamažu nurimsta ir įsitraukia į veiklą. Atpažįsta juo besirūpinantį suaugusįjį, džiaugiasi jį pamatęs, atsako jam kalbinamas, žaidinamas, siekia būti greta.	Nešiojamas ant rankų nurimsta, susidomi jam rodomais žaislais, įsitraukia į veiklą. Rodo norą būti paimtas ant rankų, žaisti drauge su suaugusiu, čiauska, šypsosi, džiaugsmingai juda jo kalbinamas.
2 žingsnis	Sunkiai atsiskiria nuo mamos, tėčio ar globėjo. Akivaizdžiai parodo prierašumą prie juo besirūpinančio suaugusiojo. Mėgsta žaisti kartu su juo, stebi ir mėgdžioja jo žodžius ir veiksmus. Prieš ką nors darydamas pažiūri į suaugusiojo veidą, laukdamas pritarimo ar nepritario ženklo, atpažįsta suaugusiojo emocijas, jausmus. Dažniausiai vykdo jam suprantamus suaugusiojo prašymus, kreipiasi į jį pagalbos. Bijo nepažįstamų žmonių, nežinomos aplinkos, neįprastų žaislų.	Verkia atsiskirdamas nuo tėvų, tačiau nurimęs susidomi grupėje esančiais žaislais, vaikais ir žaidimais. Mėgsta drauge veikti su suaugusiu: žaisti, vartyti knygeles, ridenti kamuolį, statyti bokštą ir pan. Mėgdžioja suaugusiojo veiksmus, kalbą, poelgius. Mėgsta, kai jo žaidimą stebi, juo žavisi besirūpinantis suaugusysis, reaguoja į suaugusio veido išraišką. Iškilus sunkumams kreipiasi į suaugusįjį pagalbos. Vaikas tyrinėja naują aplinką, joje esančius daiktus ir žaislus, suaugusiojo padedamas atranda, kokius garsus jie skleidžia, kaip juda ir pan., vėliau žaidžia savarankiškai.
3 žingsnis	Lengviau nei antraisiais metais atsiskiria nuo tėvų. Drąsiai veikia, rizikuoja, išbando ką nors nauja, kai šalia yra juo besirūpinantis suaugusysis. Mėgdžioja, tačiau žaidime savaip pertvarko suaugusiųjų veiksmus, žodžius, intonacijas. Nori veikti savarankiškai ir tikisi suaugusiojo palaikymo, pagyrimo. Ne visada	Dažniau išlieka ramus, kai artimieji atsisveikina, išeina. Žaidžia siužetinius žaidimus, kuriuose mėgdžioja suaugusiųjų buitinius veiksmus, savaip juos sudėliodamas į siužetą ir palydėdamas girdėtais žodžiais bei intonacijomis: maitina lėlę, valo stalą, šluoja grindis, gamina valgyt ir pan. Pats susiranda žaislus, naudoja žaislus-pakaitalus, nemėgsta, kad suaugusysis siūlytų žaidimo veiksmų seką, bet džiaugiasi pagyrimu, leidžia

	priima suaugusiojo pagalbą, kartais užsispiria. Ramiai stebi nepažįstamus žmones, kai auklėtojas yra šalia jo arba matomas netoliese.	įsitraukti į žaidimą, kalbėtis apie tai, kas žaidžiama. Vaikas dažnai kartoja „Aš pats“, priešgyniauja arba užsispiria, tuomet suaugęs pasiūlo pažaisti žaidimą „Pasirink“, pasiskirstyti vaidmenis ir veiklą. Smalsiai apžiūrinėja į grupę atėjusius svečius, priima iš jų žaislą ar daiktą, jei šalia yra auklėtojas. Vaikas pratinasi bendrauti su į grupę atėjusiais vaikų tėveliais, seneliais ugdymo proceso, švenčių ar renginių metu.
4 žingsnis	Lengvai atsiskiria nuo tėvų ar globėjų. Grupėje jaučiasi saugus, rodo pasitikėjimą grupės auklėtojais, supranta jų jausmus, bendradarbiauja su jais: guodžiasi, kalbasi, klausia, tariasi. Paklaustas suaugusiajam pasako savo nuomonę. Dažniausiai stengiasi laikytis suaugusiųjų nustatytos tvarkos, priima jų pagalbą, pasiūlymus bei vykdo individualiai pasakytus prašymus. Mėgsta ką nors drauge daryti su suaugusiuoju. Kalbasi, ką nors veikia su nepažįstamais žmonėmis, kai auklėtojas yra šalia jo arba matomas netoliese.	Vaikas atsisveikina su tėvais, pats bėga į grupę ir dailosi, ką ir su kuo žaisti. Stebi suaugusiųjų gyvenimą, diskutuoja apie šeimą. Seka suaugusiųjų pavyzdžiu, iš jų mokosi, kreipiasi pagalbos, patarimo, klausinėja, išklauso, rodo savo darbelius, džiaugiasi savo pasiekimais. Kviečia kartu veikti, žaisti. Bendrauja pagarbiai ir kultūringai, pasakoja apie savo norus, idėjas, sumanymus. Įsiklauso į suaugusiųjų siūlymus, patarimus, atlieka nedidelius įsipareigojimus, teigiamai reaguoja į prašymą. Vaikas kalbasi su į grupę atvykusiais nepažįstamais žmonėmis, skatinamas veikia su jais drauge.
5 žingsnis	Rodo, prašo, siūlo, aiškina, nurodinėja, įtraukdamas suaugusįjį į savo žaidimus, bendrą veiklą, pokalbius apie savijautą ir elgesį. Priima su veikla susijusius suaugusiojo pasiūlymus. Tikrina suaugusiojo išsakytas leistino elgesio ribas – atsiklausia, derasi, pasako, kaip pasielgė kitas ir laukia komentarų. Dažniausiai laikosi sutartų taisyklių, suaugusiojo prašymų, pasiūlymų, tačiau stipriai supykęs, išsigandęs, susijaudinęs gali priešintis suaugusiajam. Drąsiai bendrauja su mažiau pažįstamais ar nepažįstamais žmonėmis grupėje, salėje ar įstaigos kieme.	Žaidžia kartu su suaugusiais žaidimus, žaidimų metu imituoja, išbando suaugusiųjų darbus, atitinkamoms situacijoms tinkančius elgesio būdus. Kalbasi su auklėtoju apie savijautą, kuo naudingos elgesio taisyklės, kodėl būtina jų laikytis, kas nutinka, kai jos pažeidžiamos, kaip tinkamai bendrauti su su artimaisiais, drauge varto knygą „Bendravimas ir etiketas“. Praneša auklėtojui apie netinkamą kito vaiko elgesį ir laukia atsakymo, nustatytų taisyklių patvirtinimo. Į grupę atėjusiems svečiams aprodo savo žaislus, darbelius, atsako į jų klausimus, klausinėja pats arba drauge su auklėtoju.
6 žingsnis	Nusiteikęs geranoriškai, pagarbiai, mandagiai bendrauti su suaugusiais. Tariasi, diskutuoja su jais dėl dienotvarkės ir elgesio	Pasipasakoja auklėtojui apie savo rūpesčius ir džiaugsmus, išsako savo nuomonę. Su auklėtoju kuria „Mandagumo gėlę“ užrašydamas mandagumo žodelius, stengiasi

	taisyklių, teikia pasiūlymus, stengiasi laikytis susitarimų, nors kartais su suaugusiuoju bendrauja priešišškai. Kasdienėse situacijose bando tinkamu būdu išsakyti priešingą nei suaugusiojo nuomonę. Paprašytas paaiškina, kodėl negalima bendrauti su nepažįstamais žmonėmis, kai šalia nėra juo besirūpinančio suaugusiojo. Žino, į ką galima kreiptis pagalbos pasimetus, nutikus nelaimei.	juos vartoti pagarbiai ir mandagiai bendraudamas su suaugusiais. Suvokia, kad reikalinga dienotvarkė ir elgesio taisyklės. Kuriant teikia savo pasiūlymus, pasako, kokio elgesio grupėje norėtų ir kartu su auklėtoju formuluoja taisyklę. Diskutuoja, kaip elgtis su nepažįstamais žmonėmis, kuria žaidybines situacijas, kaip negalima elgtis, svarsto, kokios gali būti pasėkmės. Aiškinasi pavojingas situacijas, aptaria, į ką reikėtų kreiptis pagalbos ištikus nelaimei. Domisi žmonėmis, kurie rūpinasi mūsų saugumu: policininkais, gydytojais, gaisrininkais. Susipažįsta su jų profesija, žino, kaip išsikviesti.
--	--	--

SANTYKIAI SU BENDRAAMŽIAIS

Vertybinė nuostata. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais.

Esminis gebėjimas. Supranta, kas yra gerai, kas blogai, draugauja bent su vienu vaiku, palankiai bendrauja su visais (supranta kitų norus, dalijasi žaislais, tariaisi, užjaučia, padeda), suaugusiojo padedamas supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems.

Žingsniai	Vaiko pasiekimai	Vaiko veiksenos
1 žingsnis	Patinka žiūrėti į kitus kūdikius, būti šalia kitų vaikų, juos liesti, mėgdžioti jų veido išraišką, veiksmus.	Stebi greta esantį vaiką. Palaiko su juo kontaktą: jį visaip liečia, tempia, peša, šypsosi jam. „Kalbasi“ su juo – naudodamas gestus, veido mimikas. Pravirkus šalia kitam vaikui, greitai pravirksta ir pats.
2 žingsnis	Mėgsta žaisti greta kitų vaikų, stebėti jų veiklą, jiems šypsosi, mėgdžioja jų judesius, veiksmus, ką nors pasako. Gali duoti žaislą kitam, jį imti iš kito, tačiau supykęs gali atimti žaislą iš kito, jam suduoti.	Mėgsta būti greta kitų vaikų, su jais žaisti. Mėgdžioja šalia esančių vaikų veiksmus. Siekia akių kontakto su greta esančiu vaiku, jam šypsosi. Dažnai siekia to paties žaislo, kurį turi kitas vaikas, negavęs jo atima.
3 žingsnis	Ieško bendraamžių draugijos. Žaidžia greta, trumpai pažaidžia su kitu vaiku, trumpam įsitraukia į kito vaiko žaidimą. Bendrauja mimika, judesiais, veiksmais, dažniau kalbasi su kitu vaiku, pakaitomis atlieka veiksmus su tuo pačiu žaislu. Audringai reiškia teises į savo daiktus, žaislus, nori kito vaiko jam patinkančio žaislo.	Vaikas stebi, ką daro kitas, pakartoja veiksmus. Ieško žaidimų draugo. Kelias minutes dalyvauja kito vaiko žaidime, o po to tęsia savo žaidimą. Bendrauja judesiais, mimika, bando kalbėtis. Kartoja veiksmus, kurie sukelia juoką, atkreipia dėmesį. Žaidžia žaidimus, kuriuose reikia daryti ką nors paeiliui arba keliems vienu metu. Ilgėliau pažaidžia su vaikais, kurių žaidimas toks pats arba panašus, žaisdamas

	Gali simpatizuoti kuriam nors vaikui.	mėgdžioja kitus vaikus. Jei kitas nori atimti žaislą, reaguoja rėkdamas, bėgdamas šalin. Dažniau nei su kitais žaidžia su vienu vaiku.
4 žingsnis	Kartu su bendraamžiais žaidžia bendrus žaidimus (kviečia žaisti, priima, prašosi priimamas į žaidimą). Žaisdamas mėgdžioja kitus vaikus, supranta jų norus, stengiasi suprasti kita kalba kalbančio vaiko sumanymus. Tariausi dėl vaidmenų, siužeto, žaislų. Padedamas suaugusiojo palaukia savo eilės, dalijasi žaislais, priima kompromisinį pasiūlymą. Gali turėti vieną ar kelis nenuolatinius žaidimo partnerius. Su jais lengvai susipyksta ir susitaiko.	Pasiprašo priimamas į žaidimą. Pats sugalvoja žaidimą ir pasiūlo kitiems vaikams prisijungti, siūlydamas įvairius sumanymus, idėjas, fantazijas. Stebi, ką daro kitas vaikas, ieško draugo žaidimui. Stengiasi suprasti ir užjausti kitą, išklauso kitą. Klausosi kūrinių apie draugus ir draugystę, diskutuoja. Domisi kitų darbais, daiktais, žaislais, sumanymais, jausmais, stengiasi atsižvelgti į norus. Dalinasi savo atsineštais žaislais, kad su kitais vaikais galėtų kartu žaisti. Žaisdami nuolat tariausi, aiškinasi dėl žaidimo siužeto. Žaidime kaitalioja vienus daiktus su kitais, naudoja tikrus ir įsivaizduojamus daiktus.
5 žingsnis	Sėkmingai įsilieja į vaikų grupę ir nuolat kartu žaidžia. Geranoriškai veikia kartu su kitais, siūlydamas savo sumanymą, fantazuodamas. Tikslingai atsineša žaislą iš namų bendram žaidimui su žaidimo draugu. Paprašius kitam vaikui, duoda pažaisti su žaislu arba žaidžia juo paeiliui. Noriai žaidžia su vaikais iš kitokios kultūrinės ir socialinės aplinkos, natūraliai priima vaikų skirtumus. Gali padėti kitam vaikui. Pats randa nesutarimo, konflikto sprendimo būdą arba paprašo suaugusiojo pagalbos. Gali turėti draugą arba kelis kurį laiką nesikeičiančius žaidimų partnerius.	Pamatęs žaidžiančius vaikus, pasiprašo į žaidimą. Pats sugalvoja žaidimą ir pakviečia kitus žaisti. Stengiasi suprasti ir užjausti kitą, išklauso jį. Diskutuoja, svarsto apie tai, kas stiprina ir kas silpnina draugystę. Turi po vieną ar kelis nuolatinius žaidimo partnerius. Dalinasi savo atsineštais žaislais, kad su kitais vaikais galėtų kartu žaisti, saugo ir tausoja ne tik asmeninius, bet ir draugo, bendrus žaislus. Naudoja susidraugavimo būdus: mandagiai pasisveikina, tinkamai elgiasi, draugui padaro ką nors malonaus, padeda bėdoje, norą bendrauti parodo šypsena, maloniu žvilgsniu, gestais, kalba.
6 žingsnis	Rodo iniciatyvą bendrauti ir bendradarbiauti su kitais vaikais, palaikyti su jais gerus santykius, domisi skirtumais tarp vaikų ir juos toleruoja.	Į grupę kasdien atsineša vis kitą žaislą, kad galėtų su juo žaisti kartu su kitais. Užmezga kontaktą su sau svarbiomis vaikų grupelėmis, kalbasi, ką nors praneša, pasakoja, kuria bendrus darbus, toleruoja, išklauso, priima kito poziciją, kartu svarsto, diskutuoja, ieško bendro susitarimo. Kuria grupės tradicijas, elgesio taisykles, piešia jas, užrašo, parenka simbolinius paveikslėlius. Žaidžia vaidmeninius, kūrybinius, žaidimus, konstruoja, stato, išbando įvairias žaidimo galimybes, tariausi dėl vietos, žaislų, vaidmenų. Žaidžia

		bendravimo, draugystės žaidimus, ieško problemų sprendimo būdų. Organizuoja malonių linkėjimų, gražių pastebėjimų ratą. Įvardija savo draugą. Žaidžia judriuosius žaidimus – laikosi žaidimų taisyklių, derina savo veiksmus, kartu patiria džiaugsmą. Interpretuoja, vaidina, fantazuoja drauge su kitais, išreiškia kartu savo įspūdžius, išgyvenimus, socialinę patirtį. Stebi, tyrinėja, apmąsto, komentuoja savo santykius su grupės vaikais.
--	--	---

SAKYTINĖ KALBA

Vertybinė nuostata. Nusiteikęs išklausyti kitą ir išreikšti save bei savo patirtį.

Esminis gebėjimas. Klausosi ir supranta kitų kalbėjimą.

Žingsniai	Vaiko pasiekimai	Vaiko veiksenos
1 žingsnis	Klausymas Įdėmiai klausosi suaugusiojo. Skiria griežtą ir malonų kalbančio suaugusiojo toną. Supranta elementarius kalbančiojo klausimus ir prašymus. Atpažįsta artimiausios aplinkos garsus. Džiaugiasi įvairiais garsais ir ritmais. Supranta savo ir artimųjų vardus, artimiausios aplinkos daiktų ir reiškinių pavadinimus. Supranta veiksmų pavadinimus. Kalbėjimas Komunikavimui vartoja įvairius garsus ir judesius: daug čiauška, kartoja, mėgdžioja jam tariamus garsus ir skiemenis. Vartoja kelis trumpus žodelius objektams, veiksams įvardyti, norams išsakyti, palydi juos judesiu.	Klausosi suaugusiojo. Skiria griežtą ir malonų suaugusiojo kalbėjimo toną. Klausosi sekamų pasakų, skaitomų grožinės ir negrožinės literatūros kūrinių. Supranta ir vykdo žodinius nurodymus. Pašaukus vardu, atsisuka. Pavadinus daiktus ar reiškinius, jų ieško, kartoja siūlomus judesius. Džiaugiasi žaidinamas, juokinamas, kykuojamas suaugusiojo, sakant trumpus eilėraštukus, pvz. „Virė virė košė“, žaidžia žaidimus: „Kas pasislėpė?“, „Kur pasislėpė?“ ir kt. Čiauška garsų junginius, savo kalba kartoja paprastus jam sakomus žodžius: „ačiū“, „nėra“, „noriu“, „duok“ ir kt., mėgdžioja trumpus žodelius.
2 žingsnis	Klausymas Klausosi ir kalba, mimika, gestais reaguoja į suaugusiųjų ir vaikų kalbėjimą. Supranta vaikų ir suaugusiųjų kalbą apie artimiausios aplinkos objektus, reiškinius, santykius, nesudėtingus trumpus tekstus: žaidinimus, eilėraštukus, pasakas, pasakojimus, su	Klausosi kasdien apie artimiausios aplinkos daiktus, reiškinius ir santykius. Rodo daiktus ir juos pavadinama. Atsako į klausimus: kas čia? ką veikia? Žaidžia, pasako žaislų pavadinimus, įvardija atliekamus veiksmus. Varto knygeles, žiūrinėja paveikslėlius ir atpažįsta vaizduojamų veiksmų pavadinimus, pasako žmonių, daiktų, gyvulių, paukščių

	dienotvarke susijusius paaiškinimus, prašymus, paprastus klausimus. Išklauso ir supranta du vienas po kito išsakomus prašymus, kvietimus. Kalbėjimas Noriai dalyvauja pokalbiuose. Mėgdžiojimu, žodelių pakartojimais, veiksmiais, mimika ir pantonimika dalyvauja paprastuose žodiniuose žaidimuose. Dviejų-trijų žodžių sakiniais kalba apie tai, ką mato ir girdi, kas atsitiko, ko nori. Suaugusio padedamas kartoja girdėtus trumpus kūrinėlius.	pavadinimus. Klausosi raiškaus, gyvo, emocingo pasakojimo, sekimo, skaitymo, deklamavimo, dainavimo, vaidinimo. Noriai dalyvauja pokalbyje: klausia, atsako, pasakoja apie save, žaislus, įvykius, mėgdžioja dažnai girdimus gyvūnų bei paukščių balsus. Kalba dviejų-trijų žodžių sakiniais, vartoja žodžius, padedančius išreikšti savo norą ir bendrauti su aplinkiniais, žaidžia žodinius žaidimus. Kūno judesiais, garsais, trumpais žodeliais atliepia jam skaitomą trumpą tekstuką.
3 žingsnis	Klausymas Klausosi skaitomų ir pasakojamų kūrinėlių, naujų žodžių. Išklauso, supranta ir reaguoja į kelis vienas paskui kitą sakomus prašymus, siūlymus, patarimus. Kalbėjimas 3-4 žodžių sakiniais kalba ir klausinėja apie save, savo norus, poreikius, išgyvenimus. Pradedą mėgdžioti suaugusiųjų kalbėseną. Sako „ačiū“, „prašau“. Kalba ir klausinėja, apie tai, ką matė ir girdėjo, apie aplinkos objektus, jų savybes, įvykius, net jei jų dabar ir nemato. Domisi laidomis, animaciniais filmais vaikams, kalba apie juos. Vienu ar keliais žodžiais atsako į elementarius klausimus. Kalba kelių žodžių sakiniais, žodžius derina pagal giminę, skaičių, linksnį. Kartu su suaugusiuoju deklamuoja eilėraštukus, užbaigia žinomas pasakas, eilėraščius.	Mėgsta klausytis kūrinėlių, aiškinasi nesuprastą žodį. Žaisdamas, klausydamasis suaugusiojo kalbos, stebėdamas jo veiklą įtvirtina žodžius (profesijų, augalų, maisto, rūbų, baldų, naminių gyvūnų ir jų vaikų, žaislų, daiktų dalių pavadinimus). Pasakoja apie save, savo norus, rūpesčius, šeimos narius. Atlieka kalbines užduotis, skatinančias nusakyti aplinkos reiškinių savybes, ieškoti įvykių priežasčių ir pasekmių, pasakoti apie tai, kas vyksta ar vyko (keliami klausimai: „koks?“, „kodėl?“, „kur?“, „kaip?“...). Žino ir vartoja mandagumo žodelius: „ačiū“, „prašau“. Vaikas pasakoja apie matytą vaikišką filmuką, komentuoja. Žiūri drauge su vaikais, pasakoja apie tai, ką matė žodžiais ir gestais. Kartu su suaugusiuoju dainuoja dainėles, deklamuoja eilėraštukus, užbaigia žinomų pasakų, eilėraštukų frazes. Atsako į klausimus: „Kas čia?“, „Kas ten?“, „Ką ten matai?“. Žaidžia įvairius kalbinius žaidimus.
4 žingsnis	Klausymas. Klausosi aplinkinių pokalbių, sekamų pasakojimų, skaitomų, deklamuojamų kūrinų literatūrine kalba, tarmiškai. Pradedą išklausti, suprasti ir reaguoti į tai, ką jam sako, aiškina suaugusysis ar vaikas. Stengiasi suprasti kita kalba kalbančių vaikų norus, pasiūlymus. Kalbėjimas	Domisi aplinkinių pokalbiais, pasakojimais. Klausosi tekstų ne tik literatūrine kalba, bet ir tarmiškai. Išklauso draugą ir reaguoja į jo kalbą, atkreipia dėmesį į kita kalba kalbančius aplinkinius. Pats pradeda pokalbį su to paties amžiaus vaikais. Pasakoja apie tai, ką sukūrė. Kalboje vartoja sudėtinius sakinius, derina giminę. Kalbėdamas apie priežastis, vartoja

	Kalba pats sau, kalba kitam, klausinėja, užkalbina, prašo, pašaukia, kartais laikydamasis elementarių kalbinio etiketo normų. Kalba, pasakoja apie tai, ką jaučia, jautė, veikia ir veikė. Žaidžia garsais ir žodžiais, kuria naujus žodžius. Kalbėdamas vartoja paprastos konstrukcijos gramatiškai taisyklingus sakinius. Taisyklingai taria daugumą gimtosios kalbos žodžių garsų. Padedant atpažįsta žodyje kelis atskirus garsus. Deklamuoja trumpus eilėraščius, atkartoja trumpas pasakas ar apsakymus, pridėdamas savo žodžių, pasakojimą palydėdamas gestais ir mimika.	jungtukus: nes, todėl, kad. Mėgsta klausytis jau žinomų kūrinėlių, suklūsta išgirdęs jau girdėtą pasakojimą, aiškinasi nesuprastą žodį. Vartoja maloninius, mažybinius, mandagumo žodžius. Kalba apie save vartodamas įvardžius: „aš“, „mane“. Gali paaiškinti kai kurių žodžių reikšmę. Domisi patarlėmis, mįslėmis, priežodžiais. Pasakoja apie įvykius, dabartinę ar buvusią veiklą, esamus ir buvusių išgyvenimus, vartojant girdėtus naujus žodžius. Mėgsta žaisti garsais ir žodžiais, kurti naujus žodžius. Siekdamas išmokyti taisyklingai tarti žodžių garsus atlieka liežuvio, lūpų artikuliacines mankštes, ieško ir atpažįsta tam tikrus garsus žodyje. Deklamuoja žinomus ir savos kūrybos trumpus eilėraščius, seka pasaką pajvairindamas savais žodžiais, kūno ir mimikos kalba.
5 žingsnis	Klausymas Klausosi įvairaus turinio įrašų ir skaitomų tekstų (grožinių ir negrožinių: publicistinių, enciklopedinių, informacinių) apie aplinką, įvairius įvykius, reiškinius. Supranta sudėtingesnio turinio tekstus. Supranta, kad į jį kreipiamasi ar kalbama ne gimtąja kalba. Kalbėjimas. Natūraliai kalba kitiems apie tai, ką žino, veikia, ko nori, tikisi, nesupratus paaiškina, pakartoja. Kalbėdamas stengiasi žiūrėti į akis. Kalba apie tai, kas buvo nutikę, įvykę, tai siedamas su žmonėmis, tautos gyvenimu, gamtos reiškiniais. Vartoja įvairių techniką, transporto priemones bei prietaisus įvardijančius žodžius. Pasakoja, kalbasi apie matytus animacinius filmus, televizijos laidas. Bando susikalbėti su kitakalbiu vaiku, pakartodamas jo kalbos vieną kitą žodį. Laisvai kalba sudėtiniais sakiniais, žodžius į sakinius jungia laikydamasis perprastų kalbos taisyklių. Vartoja daugumą kalbos dalių (daiktavardžius, veiksmažodžius, būdvardžius,	Supranta, kad skirtingo turinio tekstai suteikia specifinę informaciją, kad juos galima skaityti, klausyti įrašų. Vaikas susipažįsta su įvairių žanrų tektais, pajaučia jų stilistinę įvairovę. Klausosi įvairių žanrų tekstų (skelbimų, reklamų, enciklopedijų, autorinių pasakų, eilėraščių ir kt.). Kalba apie tai, ką galvoja, ką veikia, apie savo norus, išgyventus įspūdžius, vidinį pasaulį. Užmezga dialogą. Atsakinėja į suaugusiojo užduodamus atvirus klausimus, plečia žodyną naujais žodžiais. Bando užrašyti savo, mamos, tėčio ar kt. vardo pirmąsias raides arba jas kopijuoja. Nuosekliai dėsto mintis. Žaidžia įvairius žaidimus, skatinančius išgirsti pirmą ir paskutinį žodžio garsą, su atpažintu garsu sugalvoja naujų žodžių. Žaidžia žodžiais juos trumpindamas, įvairiai jungdamas. Žaidžia klausimų – atsakymų rimavimo reikalaujančius žaidimus, klausantis kūrinėlio bando nuspėti nutylėtą frazę ar žodį. Sugalvoja pasakai pradžių arba pabaigą, atvirkštinę pasaką, inscenizaciją, kuria įvairias istorijas. Bando užrašyti savo, mamos, tėčio vardo pirmąsias raides arba jas kopijuoja.

	prieveiksmius, prielinksnius ir kt.). Išgirsta pirmą ir paskutinį garsą jo paties, tėvų, draugų vardažodžiuose, trumpuose žodžiuose. Seka girdėtas ir savo sukurtas pasakas, kuria įvairias istorijas, eilėraštkus, inscenizuoja. Deklamuoja skaitomų pasakų eiliuotus intarpus.	
6 žingsnis	Klausymas Klausosi draugų ir savo kalbos įrašų, įvairių tekstų, mįslių, erzinimų, pajuokavimų bendrine kalba ir tarme. Supranta knygelės, pasakojimo, pokalbio turinį, įvykių eigą. Supranta kai kuriuos pajuokavimus, dviprasmybes, paprastesnius frazeologizmus, perkeltinę žodžių prasmę. Supranta artimiausioje aplinkoje vartojamus kitos kalbos žodžius. Kalbėjimas Kalba natūraliai, atsižvelgdamas į bendravimo situaciją, išsakydamas savo patirtį, norus, svajones, svarstymus, kalba apie problemų sprendimą, vartoja mandagumo bei vaizdingus žodžius (sinonimus, antonimus ir kt.), technologinius terminus (mikrofonas, pelė, klaviatūra ir kt.). Garsiai svarsto planuojamos veiklos eigą, praneša apie tai draugui, grupei draugų, visai grupei. Klausinėja apie tai, kas išgirsta, matyta, sugalvota, pajauta. Pasakoja, kalba apie aplinką, gamtos reiškinius, techniką, įvardydamas įvairias detales, savybes, būsenas, vartodamas naujai išgirstus sudėtingesnės sandaros žodžius. Kalba taisyklingais sudėtingais sakiniais, vartoja pagrindines kalbos dalis. Išgirsta žodžius, kurie panašiai skamba, bet turi skirtingą reikšmę. Išgirsta pirmą, paskutinį ir žodžio viduryje esančius garsus. Skiria gimtosios kalbos žodžius nuo išgirstų kitos kalbos žodžių.	Mėgdžioja įrašytos pasakos personažų kalbėjimą, rodo įvairias grimasas. Klausosi įvairių tekstų. Varto knygeles, „skaito“ paveikslėlius. Žaidžia žaidimus, susijusius su pasakojimo tekstu, iliustruoja, inscenizuoja. Suvokia pasakojimo, pokalbio eigą, supranta ir interpretuoja. Dalyvauja vaikų pokalbiuose apie jiems įdomius daiktus, reiškinius, poelgius, nutikimus. Vartoja sudėtingesnės sandaros žodžius. Klausinėja apie tai, kas įdomu, negirdėta, diskutuoja tarpusavyje su vaikais, auklėtoju. Pratinasi reikiamą informaciją perduoti kitiems. Išskiria garsą žodžio pradžioje, viduryje ir gale. Vartoja antonimus ir sinonimus. Kuria pasakojimus apie nekasdienius, fantastinius nuotykius, personažus, vartoja išgalvotus žodžius, kalbą. Žaidžia įvairius garsų keitimų žodžiuose žaidimus (kur-mur, bė-zė ir kt.), dainuoja ritmines daineles, ieško aplinkoje daiktų, kurių pavadinimai prasideda arba baigiasi nurodytu garsu. Išmėgina kalbinės raiškos priemones inscenizuojant, vaidinant. Turi mėgstamus autorius, kūrinius, žurnaliukus ar televizijos laidas. Geba argumentuoti savo pasirinkimą. Kuria ir pasakoja įvairius tekstus (mįsles, humoristines istorijas ir pan.).

	Komentuoja meno kūrinius, atpasakoja pasakas, padavimus, apsakymus, matytus ir girdėtus per įvairias skaitmenines laikmenas (TV, DVD, CD). Kuria ir pasakoja įvairius tekstus, mįsles, humoristines istorijas, deklamuoja savo sukurtus kūrinėlius, žaidžia prasmingais ir beprasmyiais žodžiais, bando juokauti, kalba „ateivių“, „užsienio“ kalbomis. Keičia balso stiprumą, kalbėjimo tempą, intonacijas.	
--	--	--

RAŠYBINĖ KALBA

Vertybinė nuostata. Domėtis rašytiniais ženklais.

Esminis gebėjimas. Atpažįsta ir rašo raides.

Žingsniai	Vaiko pasiekimai	Vaiko veiksenos
1 žingsnis	Skaitymas Vartinėja, žiūrinėja paveikslėlių knygeles, žiūrinėja paveikslėlius. Palankiai reaguoja į knygelių skaitymą (vartymą) kartu su suaugusiais. Rašymas Stebi rašančiuosius, domisi įvairiomis rašymo priemonėmis, brauko jomis įvairias linijas.	Manipuliuoja su įvairaus formato, įvairios medžiagos žaislinėmis paveikslėlių knygelėmis. Manipuliuodamas su žaislinėmis knygelėmis, rodo teigiamas emocijas. Domisi įvairiais rašikliais, piešia įvairias linijas.
2 žingsnis	Skaitymas Varto knygeles, žiūrinėja paveikslėlius, piršteliu juos rodo. Pradeda atpažinti jo mėgstamas knygeles, nori, kad jas jam paskaitytų. Kartais knygelę laiko taisyklingai. Reaguoja į skaitomą tekstą. Kreipia dėmesį į aplinkoje esančias raides, žodžius, simbolius. Rašymas Įvairiomis rašymo priemonėmis spontaniškai brauko popieriaus lape.	Stebi skaitymą skatinančią aplinką, pats laiko, varto knygeles, žurnalus, paveikslėlius. Žiūri į prilipdytus užrašus ant baldų su jų pavadinimais bei užrašus ir simbolinius paveikslėlius ant žaislų, lentynų, daiktų. Įvairiomis rašymo priemonėmis brauko linijas įvairiomis kryptimis.
3 žingsnis	Skaitymas Varto knygeles, dėmesį skirdamas ne tik paveikslėliams, bet ir tekstui, prašydamas paskaityti. Geba sieti paveikslėlius su juose vaizduojamais konkrečiais daiktais, juos pavadina.	Klausosi trumpų tekstukų, kuriuose kartojami tie patys žodžiai. Kalba su suaugusiu apie iliustraciją, vaizdą bando susieti su konkrečiu daiktu, siekia pavadinti kiekvieną paveikslėlį. Skaitymo metu vaikas laiko arba liečia su tekstu susijusį

	Pradeda pažinti aplinkoje esančius simbolius. Rašymas Įvairiomis rašymo priemonėmis kraigloja vertikalias ir horizontalias linijas.	daiktą. Skiria grupėje esančius simbolinius ženklus. Keverzoja ir rašinėja ant didelių ir mažų rašymo lentelių, popieriaus rašikliu, pieštukais, kreidelėmis. Piešia įvairiausių ženklus, simbolius. Apvedžioja įvairius trafaretus.
4 žingsnis	Skaitymas Domisi skaitymu. Vaizduoja, kad skaito knygą, kuri jam buvo skaityta. Skaito knygelių paveikslėlius, įvardija įvairių objektų ir veikėjų bruožus, veiksmus. Atkreipia dėmesį į raides, simbolius (grafinius vaizdus) aplinkoje, pradeda jais manipuluoti įvairiose aplinkose. Rašymas Domisi ne tik įvairiomis rašymo priemonėmis, bet ir galimybe rašyti (planšetiniu kompiuteriu ir kt.)	Varto žurnalą, skrajutę, bukletą, knygą. Domisi suaugusiojo skaitomu tekstu, gauna iš jo informaciją apie skaitymą. Atsakinėja į suaugusiojo klausimus, ką „perskaitė“, perskaitytą tekstą iliustruoja. Žiūrėdamas į paveikslėlį pasakoja, kas ką daro, kalba. Pradeda domėtis raidėmis ir bando jas naudoti savo veikloje. Keverzonėmis užrašo savo vardą, pavardę, pasirašo po darbeliais. Dėlioja vardo, pavardės raides magnetinėje lentoje, ieško aplinkoje žodžių, kuriuose yra šios raidės. Domisi, išbando rašymą kompiuteriu.
5 žingsnis	Skaitymas Domisi abėcėlės raidėmis. Pastebi žodžius, prasidedančius ta pačia raide. Supranta, kad kai kurios raidės turi savo pavadinimą ir specifinę grafinę raišką. Supranta aplinkoje matomų kai kurių spausdintų žodžių prasmę. Sugalvoja pavadinimus paveikslėliams, knygelėms, įvardija specifinius teksto veikėjų bruožus. Rašymas Domisi ir supranta skirtingų spaudinių funkcijas (kalendorius, valgiaraštis, reklama, bukletas ir pan.). Kopijuoja raides, paprastus žodžius. „Iliustruoja“ pasakas, pasakojimus, istorijas, filmukus, iliustracijose parašydamas nukopijuotas raides, žodžius. Kuria ir gamina rankų darbo knygeles su elementariais nukopijuotais sakiniais, žodžiais, raidėmis. Braižo ir aiškina planus, schemas, grafikus. Bando rašyti raides, pradėdamas savo vardo raidėmis. (Planšetiniame kompiuteryje rašo savo vardą, trumpus žodelius).	Klausosi tekstų, kuriuose žaidžiama su kalbos garsais, kurie atspindi vaiko pažįstamas raides. Raidėms sugalvoja įvairių pavadinimų, kuria pasakas, istorijas. Nuolat kreipia dėmesį į aplinkoje esančius užrašus. Pavadina savo sukurtas knygeles, piešinius, darbelius. Nusako veikėjų, daiktų, veiksmų savybes veiksmazodžiais, būdvardžiais, jaustukais, išiktukais, prieveiksmiais, dalyviais. Kuria rankų darbo knygeles su langeliais. Sugalvoja šioms knygelėms pavadinimus, tekstukus. Pajunta ryšį tarp vaizdo ir žodžio „skaitant“ iliustracijas. Bando savarankiškai kurti reklamas, sveikinimus, skelbimus, kvietimus, valgiaraščius ir pan. Kopijuoja ir bando rašyti raides. Raides rašo kompiuteriu, supranta, kad jos turi savo pavadinimus. Supranta, kad rašymas turi tikslą. Kopijuoja arba jau parašo spausdintomis raidėmis savo vardą ar aplinkoje matomus užrašus. Skaitytas pasakas savo veikloje atvaizduoja įvairiomis schemomis, grafikais, juos komentuoja.

6 žingsnis	Skaitymas Domisi knygomis, įvairiais rašytiniais teksta, supanta nesudėtingą jų siužetą, klausinėja. Pradeda suprasti ryšį tarp knygos teksto, iliustracijų ir asmeninės patirties. Žino keliolika abėcėlės raidžių. Supanta, kad garsas siejamas su raide, o raidės sudaro žodį. Pradeda skirti žodžius sudarančius garsus, skiemenis. Pažįsta parašytą žodį, kaip atskirų raidžių junginį. Gali perskaityti užrašus, kuriuos mato gatvėse, pvz., parduotuvių, kirpyklų, kavinių pavadinimus. Rašymas Spausdintomis raidėmis rašo savo vardą, kopijuoja aplinkoje matomus žodžius. Piešiniuose užrašo atskirų objektų pavadinimus. Įvairiais simboliais bando perteikti informaciją. Kompiuteriu rašo raides, žodžius. Supanta rašymo tikslus.	Kasdien klausosi suaugusiojo skaitomų knygų, kalbasi apie skaitomo teksto veiksmą, kokie įvykiai aprašyti, bando susieti tekstą su savo patirtimi. Skaitant drauge su suaugusiuoju atkreipia dėmesį į atskiras raides, žodžius, teksto dėstymą įvairiose knygose. Atpažįsta artimiausioje aplinkoje esančius užrašus, ženklus, skaitinėja įvairias trumpas iškasas. Kuria žodinius laiškus, pranešimus, žinutes. Kopijuoja žodžius iš knygų, skrajučių, reklaminių bukletų, žurnalų, laikraščių. Įvairiais simboliais perduoda informaciją apie save, kitus, aplinką. Supanta, kad raidžių junginys sudaro žodį. Žino daugumą abėcėlės raidžių, jas įvardija. Stebi, kaip rašo suaugusieji, mėgina pamėgdžioti. Piešia ornamentus, spalvina, karmo, lipdo, aplikuoja, tapo raides, žodžius. Parašo savo vardą. Nurodo, kurios raidės yra didžiosios, kurios – mažosios. Piešiniais, ženklais, raidėmis išreiškia savo išgyvenimus, patirtį, mintis. Atskiras raides, žodžius, simbolius ar šiaip įdomią informaciją perrašo ar savarankiškai užrašo kompiuteriu.
------------	---	---

APLINKOS PAŽINIMAS

Vertybinės nuostatos. Nori pažinti bei suprasti save ir aplinkinį pasaulį, džiaugiasi sužinojęs ką nors nauja.

Esminis gebėjimas. Įvardija ir bando paaiškinti socialinius bei gamtos reiškinius, apibūdina save, savo gyvenamąją vietą, šeimą, kaimynus, gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, domisi technika ir noriai mokosi ja naudotis.

Žingsniai	Vaiko pasiekimai	Vaiko veiksenos
1 žingsnis	Domisi aplinka, sutelkia dėmesį į arti esančius veidus, daiktus. Reaguoja į skirtingus vaizdus, paviršius, kvapus, garsus, skonius.	Tyrinėja save veidrodyje, apžiūrinėja aplinką, joje esančius daiktus, žaislus, su kuriais susipažįsta, atpažįsta, išbando.

	Atpažįsta artimus žmones, žaislus, daiktus.	Liečia, ragauja, uodžia, krato, daužo daiktus, žaislus (tyrinėja juos pasitelkdamas visus pojūčius). Bando pasiekti, paimti, paragauti, pauostyti, pajudinti, sudėti vienas prie (ant) kito žaislus ar daiktus.
2 žingsnis	Stebi ir atpažįsta artimiausią savo aplinką, orientuojasi joje. Pažįsta ir pavadina kai kuriuos gyvūnus, žmones, daiktus, jų atvaizdus. Žino kai kurių daiktų paskirtį ir jais naudojasi (šukos, šaukštas, nosinaitė).	Ieško paveikslėliuose ar tarp žaislų nurodyto gyvūno, mėgdžioja jo balsą. Pamėgdžiodamas suaugusiuosius bando šukuotis, valgyti su įrankiais, valyti dantis, šluostyti stalą, pašerti naminių gyvūną, palaistyti augalą ir pan. Išbando daiktus kaip įrankius, juos pavadina, įvardina veiksmą (šaukštu valgome, puoduku geriame, plaktuku kalame ir pan.). Įvardina kai kuriuos namų apyvokos daiktus, gyvūnus, augalus.
3 žingsnis	Atpažįsta ir pavadina vis daugiau artimiausioje aplinkoje esančių augalų (sodo, daržo, lauko), gyvūnų, daiktų, domisi jais. Skiria atskirus gamtos reiškinius. Orientuojasi savo grupės, darželio, namų aplinkoje. Pasako savo ir šeimos narių vardus. Dalyvauja prižiūrint augalus ar gyvūnus.	Kalbėdamas taisyklingai pavadina kai kuriuos dažniau sutinkamus augalus ar gyvūnus. Domisi gyvūnais, jų pavadinimais, įvardina pagrindines kūno dalis, kai kuriuos skiriamuosius požymius (uodega, sparnai, pelekai...), judesius (skrenda, plaukia, šliaužia...). Paveikslėlyje ar aplinkoje parodo gėlytę, medelį, bando pasakyti pavadinimą, spalvą, kiekį, prisideda prižiūrint kambarinius ir lauko augalus, domisi, ko reikia, kad jie augtų. Įvairių pojūčių pagalba susipažįsta su vaisiaus ir daržovės savybėmis. Padeda prižiūrėti naminius gyvūnus, rodo susidomėjimą. Atkreipia dėmesį į nematytus daiktus, klausinėja, kaip vadinasi, kas tai yra. Pasako, kai šalta ar šilta, sninga ar lyja. Džiaugiasi pamatęs savo pažįstamą aplinką (darželį, namą, kuriame gyvena), orientuojasi darželyje. Vardija šeimos narius, pasako savo vardą ir pavardę, parodo ir pasako, kiek metų. Žino savo kūno dalių pavadinimus, kokia jų paskirtis ir priežiūra.
4 žingsnis	Pažįsta gyvenamosios vietos objektus (namai, automobiliai, keliai, parduotuvės ir pan.). Pasako miesto, gatvės, kurioje gyvena, pavadinimus, savo vardą ir pavardę. Pastebi pasikeitimus savo aplinkoje.	Pažįsta savo gyvenamosios vietos objektus, piešia, maketuoja, pasakoja. Pasako savo vardą, pavardę, adresą, žaidžia žaidimą „Pasiklydęs miške“. Pastebi, kas atsitinka judinant daiktus (pučiant, traukiant, stumiant, sukanant...), tyrinėja medžiagų savybes.

	Pastebi ir nusako aiškiausiai pastebimus gyvūnų ir augalų požymius. Atpažįsta gamtoje ir paveiksluose dažniausiai sutinkamus gyvūnus, medžius, gėles, daržoves, grybus, pasako jų pavadinimus. Pasako metų laikų pavadinimus ir būdingus jiems požymius, skiria daugiau gamtos reiškinių (rūkas, pūga, šlapdriba).	Stebi augalus ir gyvūnus gamtoje ir namų aplinkoje, dalyvauja juos prižiūrint. Pavadina gyvūnų kūno dalis, apibūdina augalo išvaizdą, pasako, ko reikia, kad augtų, kaip juos saugoti, prižiūrėti. Žino, kad ne visus augalus galima ragauti, yra nuodingų, dilginančių. Žaidžia stalo žaidimus, skatinančius geriau pažinti augalus, gyvūnus, žiūrinėja knygeles su atvartėliais. Žiūri filmus apie gamtą, gyvūnus, paveikslėlius įvairiose knygose, žurnaluose, nuotraukas, pats aiškinasi, ką mato, klausia. Stebi dienos orus, metų laiką ir gamtos pokyčius, kurie tuo metu vyksta. Apie tai kalba, vaizduoja piešiniu, vaidinimu, dainele. Žaidžia stalo žaidimą „Metų laikai“, pasako metų laikų pavadinimus ir būdingus jiems požymius.
5 žingsnis	Pasakoja apie savo šeimą, jos buitį, tradicijas. Moka papasakoti apie savo gimtąjį miestą ar gyvenvietę. Pasako savo gatvės pavadinimą. Įvardija kelis žinomus savo gimtojo miesto objektus. Gali savarankiškai nueiti į savo darželio salę, biblioteką, valgyklą. Atranda buities prietaisų, skaitmeninių technologijų panaudojimo galimybes, noriai mokosi jais naudotis. Atpažįsta ir įvardija ne tik naminius, bet ir kai kuriuos laukinius gyvūnus. Samprotauja apie naminių ir laukinių gyvūnų gyvenimo skirtumus. Skiria daržoves, vaisius, uogas, nusako, kaip juos naudoti maistui. Domisi dangaus kūnais, gamtos reiškiniais, kurių negali pamatyti (ugnikalnio išsiveržimas, žemės drebėjimas ir kt.).	Domisi šeimos tradicijomis, apie jas kalba. Perkelia į grupę savo šeimos patirtį: bendravimo būdą, žaidimus, pomėgius. Stebėdamas fotografijas, aiškinasi, kuo panašus į savo artimuosius. Išpūdžius iš šeimos gyvenimo atliepia piešiniais. Naudojasi skaitmeninėmis priemonėmis, susiranda norimus žaidimus, muziką, nesudėtingą vaizdinę informaciją. Išbando techniką, kuri padeda tyrinėti judėjimą. Žiūrinėja enciklopedijas apie gyvūnus, domisi jų gyvenimo būdu ir vieta, pastebi išskirtinumus. Įvairių priemonių pagalba kaupia informaciją apie naminius ir laukinius gyvūnus, jų jauniklius, išorinius požymius, mitybą, nori turėti savo augintinį. Įvairiose situacijose aiškinasi, kaip daržovės, vaisiai, uogos vartojami maistui, kuo jie naudingi, pasako, kokius mėgsta, kokius nelabai. Suaugusiojo padedamas gamina salotas, gėrimus, kitokį maistą; paaiškina kitiems apie sveiko maisto, vandens gėrimo naudą žmogui, druskos ir cukraus žalą jais piktnaudžiaujant. Domisi mums neįprastais gamtos reiškiniais, katastrofomis, kurios vyksta pasaulyje, ieško atsakymų į jam kylančius klausimus.

6 žingsnis	Pasako tėvų profesijas, įvardija savo giminaičius, žino savo namų adresą. Pasako savo šalies ir sostinės pavadinimą. Skiria ir pavadina suaugusiųjų profesijas, darbus ir buitį palengvinančią techniką (prietaisai, transportas, įrenginiai). Samprotauja apie tai, kad gamindami daiktus žmonės įdeda daug darbo, kokių savybių žmogui reikia darbe, kokios yra profesijos. Domisi, kokie daiktai buvo naudojami seniau, kaip jie pasikeitė. Papasakoja apie tradicines šventes. Pastebi aiškiai matomus skirtumus ir panašumus tarp gyvūnų ir tarp augalų. Samprotauja apie tai, kur gyvena, kuo minta naminiai ir laukiniai gyvūnai. Moka prižiūrėti kambarinius augalus, daržoves, stebi jų augimą. Papasakoja apie naminių gyvūnų naudą žmonėms ir augalų naudojimą maistui. Pradedą suprasti Žemės, Saulės. Mėnulio ir kitų dangaus kūnų ryšius. Pradedą jausti prierašumą prie artimiausios gamtinės aplinkos, dalyvauja ją prižiūrint ir puošiant, suvokia savo vietą joje, pažįsta ir įvardija gyvenamosios vietovės objektus (upę, kalvą, mišką ir pan.), gyvūnus ir augalus. Rodo pagarbą gyvajai ir negyvajai aplinkai ir besiformuojančią atsakomybę už jos išsaugojimą. Mokosi rūšiuoti atliekas.	Pasakoja, kur dirba tėveliai, apie giminę, šeimos šventes, pavaizduoja piešiniu. Žino ir pasako kitam savo namų adresą, žino, kad visiems negalima jo sakyti. Randa žemėlapyje vietovę, kur gyvena pats, giminės. Žino ir pasako, kad gyvena Lietuvoje, jos sostinė Vilnius, gali parodyti žemėlapyje, pažįsta Lietuvos vėliavą, herbą. Bendraudamas su artimiausioje aplinkoje dirbančiais suaugusiais (virėja, bibliotekininke, mokyklinio autobuso vairuotoju, mokytoja, buhalterė ir kt.), įvairių išvykų metu, žiūrėdamas filmuotą medžiagą, žaisdamas pažintinius stalo žaidimus apie profesijas, susipažįsta su įvairiomis žmonių profesijomis, jų atliekamais darbais. Noriai išbando senovinius daiktus, moka palyginti ir įvardinti šiuolaikinės buities technikos pranašumus. Žino tradicines šventes, noriai joms ruošiasi. Išvykų į gamtą, pasivaikščiojimų po miestelį metu stebi gyvūnus ir augalus, skirsto pagal aiškiai matomus išorinius požymius (kūno dangą, galūnes, snapą, lapus, žiedus, spalvą, formą...). Žaidžia pažintinius stalo žaidimus apie augalus ir gyvūnus, drauge su suaugusiuoju ieško apie juos informacijos knygoje, žurnaluose, internete. Pasako, kur gyvena ir kuo minta naminiai ir laukiniai gyvūnai. Aiškinasi iš kokių dalių sudarytas augalas, iš kur jis atsiranda, kokių reikia sąlygų, kad augalas augtų ir duotų vaisių, kokia jo reikšmė gamtai ir žmogui. Suaugusiojo padedamas grupėje sėja, sodina daržoves, gėles, prižiūri, stebi jų dygimą, augimą, brandimą (vėliau persodina į daržą). Rūpinasi grupėje augančiais kambariniais augalais. Pasako, iš kur atsiranda siūlai, sviestas, kiaušiniai, mėsa ir kt. Žino ir pasako, kokie augalai naudojami maistui, mėgsta padėti ji ruošti, gamina drauge su suaugusiais, domisi valgių receptais.

		Klausinėja apie dangaus kūnus, ieško informacijos apie juos knygoje, internete, tyrinėja žemėlapius, gaublių. Žiemą stebi žvaigždes, pasakoja, domisi pavadinimais, esant galimybei vyksta su grupe į planetariumą. Stebi gamtos reiškinius, pastebi nuoseklius gamtos pakitimus rudenį, žiemą, pavasarį, vasarą. Aiškinasi, kuo kiekvienas metų laikas patrauklus, gražus, kaip išsaugoti natūralų gamtos grožį, kaip reikia elgtis su atliekomis, šiukšlėmis. Žino, kaip rūšiuoti atliekas, rūšiuoja darželyje, tvarkant kiemą, dalyvaujant kasmetinėje akcijoje „Išsaugok žemę“. Kuria darbelius iš įvairių atliekų.
--	--	---

SKAIČIAVIMAS IR MATAVIMAS

Vertybinė nuostata. Nusiteikęs pažinti pasaulį skaičiuodamas ir matuodamas.

Esminis gebėjimas. Geba skaičiuoti daiktus, palyginti daiktų grupes pagal kiekį, naudoti skaitmenis, apibūdinti daikto vietą eilėje, sudaryti sekas. Geba grupuoti daiktus pagal spalvą, formą, dydį. Jaučia dydžių skirtumus, daikto vietą ir padėtį erdvėje. Supranta ir vartoja žodžius, kuriais apibūdinamas atstumas, ilgis, masė, tūris, laikas. Pradedą suvokti laiko tėkmę ir trukmę.

Žingsniai	Pasiekimai	Vaiko veiksenos
1 žingsnis	Skaičiavimas Gestais, mimika parodo, jog suvokia, ką reiškia yra (nėra), dar, taip (ne). Matavimas Susidomi, kai parodomas kitokios formos, dydžio, spalvos daiktas: siekia jį paimti, tyrinėja. Atkreipia dėmesį į judančius, artėjančius daiktus, daug kartų kartoja matytus veiksmus su daiktais.	Žaidžia žaidimą „Slėpynės“, atidžiai stebi vietą, kur žaislas buvo, kalbinamas gestais ir mimika parodo, kad žaislo nėra. Žaidimą žaidžia su tuo pačiu žaislu, žaidimo metu girdi suaugusiojo žodžius „yra“, „nėra“, „taip“, „ne“, lydimus atitinkamais gestais, mimika. Siekia netoliese padėtų žaislų; pirštais ima smulkius daiktus, išskėstom rankom – didelius daiktus; valgo šaukštu; stebi, kas atsitinka, kai ką nors sugriauna, išardo. Paprašytas bando paridenti kamuoliuką, iš dviejų spalvų kamuoliukų atneša prašomos spalvos kamuoliuką. Žaidžia tuos pačius žaidimus su skirtingų spalvų, dydžių, formų daiktais: priartinti – nutolinti, paslėpti – parodyti.
2 žingsnis	Skaičiavimas	Paklaustas, kiek turi metukų parodo pirštukais. Norėdamas pasakyti ar parodyti, kad ko nors yra daug, ištiesia rankytes į

	Supranta, ką reiškia vienas, dar vienas, du. Daug (parodo pirštukais, kiek turi metukų). Matavimas Žaisdamas stengiasi rasti reikiamos formos, dydžio ar spalvos daiktą. Nuotraukoje, piešinyje atpažįsta anksčiau matytą daiktą. Supranta vis daugiau žodžių, kuriais nusakoma daikto forma, dydis, spalva, judėjimas erdvėje: paimti didelį, nueiti iki, pažiūrėti į viršų ir pan.	šonus. Klausosi dainelių, skaičiuočių, eilėraščių, pasakėlių ar žaidžia žaidimus, kuriuose kas nors skaičiuojama, kartojama, randama dar ir dar... (eil. „Mano batai“, dain. „Du gaideliai“ ir kt.) Žaidžia su vienas į kitą įdedamais indeliais, tokios pat spalvos ar formos daiktus sudeda į atskiras dėžutes. Iš kelių dėžutės skylių suranda tą, pro kurią pralįstų paimta kaladėlė. Atneša prašomo dydžio kamuolį. Varto tas pačias knygeles kietais viršeliais, ardo ir surinkinėja daiktus, tyrinėja jų dydžių santykius, visaip eksperimentuoja su spalvomis, dydžiais ir formomis, įvairiai juda.
3 žingsnis	Skaičiavimas Skiria žodžius: mažai (vienas, du) ir daug. Paprašytas duoda kitiems po vieną žaislą ar daiktą. Geba išsirikiuoti daiktus į vieną eilę. Matavimas Tapatina daiktus pagal formą, dydį. Supranta tokios pat spalvos (raudonos, geltonos, žalios) daiktus. Supranta, kad bokštas, kurio viršuje bus didesnė, o apačioje mažesnė kaladėlė, nebus tvirtas. Supranta ir pradeda vartoti daiktams lyginti skirtus žodžius: didelis-mažas, ilgas-trumpas, storas-plonas, sunkus-lengvas, toks pats-ne toks, vienodi-skirtingi ir pan.	Pasako, kiek jam metukų. Žaidžia žaidimus, skatinančius paimti vienodo dydžio ir formos vieną, du daiktus, padalyti po vieną, sudėlioti juos į dvi, tris krūveles, pasako, kurioje iš dviejų grupelių yra vienas daiktas, kurioje daug ir kt. Žaislus, daiktus surikiuoja, sudėlioja į eilę (iš kamuoliukų sudeda kirmėlytę, iš kėdučių traukinuką ir kt.). Inscenizuoja pasakas, eilėraščių, kuriuose daroma kas nors paeiliui (pvz. „pasaka „Ropė“, „Kaip genys eglę kirto“ ir kt.) Žaisdamas su kaladėlėmis randa tos pačios spalvos, formos ar dydžio detalę. Parodo, kurie du iš 4-5 paveikslukų yra tokie patys. Dviejuose paveikslėliuose randa 3-4 skirtumus. Dėlioja dėliones, ieškodamas reikiamos detalės. Varto knygeles, atlieka spalvinimo užduoteles, kuriose pavaizduoti objektai leidžia samprotauti apie dydžius, formas, spalvas, vartoja juos nusakančius žodžius. Eksperimentuoja su įvairių formų ir dydžių daiktais, kaladėlėmis, kai iš jų norima pastatyti kuo didesnę bokštą, nutiesti ilgesnį kelią ir pan. Bando pastatyti bokštą iš skirtingo dydžio kaladėlių, bokštui sugriuvus, bokšto pagrindą daro iš daugiau didesnių kaladėlių.
4 žingsnis	Skaičiavimas Pradeda skaičiuoti daiktus, palygina dvi daiktų grupes pagal daiktų kiekį grupėje. Padalina daiktus į grupes po lygiai, po du, po tris. Supranta, kad	Skaičiavimas – į klausimą „kiek?“, vartoja žodžius „daug“, „vienas“, „nė vieno“. Randa dvi korteles, kuriose pavaizduota tiek pat daiktų. Dėliojant dėlionę pasižiūri, ar kitas žaidėjas turi tiek pat detalių, kiek ir jis.

	prie daiktų pridedant po vieną jų skaičius grupėje didėja, o paimant po vieną – mažėja. Pradedama vartoti kelintinius skaitvardžius. Matavimas Atpažįsta ir atrenka apskritos (skritulio), keturkampės (keturkampio), kvadratinės (kvadrato) formos, vienodo dydžio ar spalvos daiktus. Statydamas, konstruodamas, komponuodamas, grupuodamas pradeda atsižvelgti į daikto formą, dydį, spalvą. Labai skirtingus ir vienodus daiktus palygina pagal ilgį, storį, aukštį, masę ir pan. Dydžių skirtumams apibūdinti pradeda vartoti žodžius: didesnis-mažesnis, ilgesnis-trumpesnis, storesnis-plonesnis, aukštesnis-žemesnis ir pan. Už save didesnius daiktus vadina dideliais, o mažesnius – mažais. Pradedama skirti kairę ir dešinę savo kūno pusę, kūno priekį, nugarą. Nurodydamas kryptį (savo kūno atžvilgiu) vartoja žodžius pirmyn-atgal, kairėn-dešinėn, aukštyn-žemyn. Paros dalis sieja su savo gyvenimo ritmu. Žino metų laikus ir būdingus jiems požymius.	Vartoja sąvokas „pirmas“, „antras“ (pvz., sako: „Aš bėgsiu pirmas, tu bėgsi antras. Aš atėjau į darželį pirmas, o tu – po manęs!“). Paima prašomą (reikiamą) kortelių skaičių. Skaičiuoja, ar žaidimo pradžioje visi žaidėjai paėmė po tiek pat kortelių. Geba žodžiais paaiškinti, ką reikėtų daryti, kad visi turėtų po lygiai. Išklausęs pasakos, kurioje du-trys veikėjai paeiliui ką nors atlieka, atsako į klausimus: „Ką atsakė trečiasis veikėjas?“, „Kas atėjo pirmas?“ Suskačiuoja, kiek daiktų yra vienoje ir dviejose daiktų grupėse, kiek jų liks, jei kelis paimsime. Naudodamasis abiejų rankų pirštais parodo, koks skaičius yra užrašytas. Lygina dvi daiktų grupes nuosekliai uždėdamas vieną daiktą ant kito ar pridėdamas vieną daiktą prie kito, pridedant ar nuimant daiktą, padaro iš daiktų grupės lygybę. Lygina labai kontrastingus, mažiau kontrastingus ir vienodus daiktus pagal ilgį, plotį, aukštį, didumą, storį. Dėlioja daiktus didėjimo arba mažėjimo tvarka pagal ilgį, plotį, aukštį, didumą. Kambario ilgį, išmatuoja žingsniais, surikiuoja vaikus nuo mažiausio iki didžiausio. Lytėjimo, regėjimo bei judėjimo pojūčių pagalba susipažįsta su geometrinėmis figūromis. Aplinkoje ieško atitinkamos formos daiktų, išsiaiškina, kad geometrinės figūros gali būti įvairių dydžių ir spalvų. Dėlioja geometrines figūras didėjimo ir mažėjimo tvarka. Iš skritulio, kvadrato, trikampio formos popieriaus gabaliukų sukomponuoja įvairius daiktus (pvz., mašiną, namą ir pan.). Randa reikiamą dėlionės detalę, iš kaladėlių, molio, smėlio ir pan. padaro stebėto daikto modelį. Atrenka vienodas „Lego“ detales. Randa daiktą, kuris dydžiu, forma arba spalva skiriasi nuo kitų padėtų ar pavaizduotų daiktų. Įvairių žaidimų metu pratinasi skirti dešinę ir kairę rankas, nustatyti savo kūno dalių erdvinę padėtį ir pagal jas nurodo kryptį nuo savęs (pirmyn, atgal, aukštyn, žemyn, kairėn, dešinėn), skiria ir išreiškia žodžiais erdvinius vieno ar kito daikto santykius su savimi (prie manęs langas), juda nurodyta kryptimi: pirmyn, atgal, kairėn, dešinėn ir t. t., nusako daikto
--	--	--

		padėtį kito daikto atžvilgiu. Žaidžia žaidimą „Šilta – šalta“, „Kur nuriedėjo?“ Žiūrėdami įvairius paveikslėlius, atlikdami stebėjimus pasivaikščiojimų metu, susipažįsta su paros dalimis: diena, naktis, rytas, vakaras; aiškinasi jų nuoseklumą, taip formuojant supratimą apie parą, teisingai vartoja sąvokas vakar, šiandien, rytoj. Kasdieninės veiklos metu susipažįsta su savaitės dienomis, pasako, kuri šiandien diena, kuri buvo vakar, kuri bus rytoj.
5 žingsnis	Skaičiavimas Supranta, kad daiktų skaičius nepriklauso nuo daiktų formos, dydžio ir kitų savybių bei jų padėties erdvėje. Skaičiuoja bent iki 5. Dėliodamas kelis daiktus, sugeba atsakyti į klausimus: Kiek iš viso? Kiek daugiau? Kiek mažiau? Pastebi, kaip sudaryta daiktų (elementų) seka, geba pratęsti ją 1-2 elementais. Pratęsdamas pasikartojančių daiktų ar elementų seką, nebūtinai laikosi tos pačios jos sudarymo logikos (pvz., iš pradžių gali imti daiktus ar elementus pagal vieną požymį, vėliau – pagal kitą). Skiria kelintinius skaitvardžius. Matavimas Skiria trikampę, stačiakampę formas. Randa mažai besiskiriančius daiktus. Kalbėdamas apie spalvą, vartoja sąvokas „vienos spalvos“, „dvispalvis“. Grupuoja, komponuoja daiktus, atsižvelgdamas į jų spalvą, formą arba dydį. Kalbėdamas apie nuotolį, atstumą, daiktų ilgį, plotį, aukštį, storį, masę, vartoja sąvokas: ilgesnis-trumpesnis, siauresnis-platesnis ir pan. Supranta, ką reiškia sudėlioti nuo mažiausio iki didžiausio ir atvirkščiai. Supranta, kad knygos skaitomos iš kairės į dešinę ir iš viršaus į apačią. Juda nurodyta kryptimi. Skiria ir žodžiais išreiškia erdvinius daikto santykius su savimi: priešais mane – už manęs, šalia manęs, kairėje manęs ir pan. Pradedą suvokti praeitį,	Skaičiuoja paveikslėlyje, kokių gyvūnų yra daugiau: judančių į kairę ar į dešinę. Žaidžia stalo žaidimus, paima prašomą kortelių skaičių, skaičiuoja ir įsitikina, ar visi žaidėjai paėmė po tiek pat kortelių, paaiškina, ką reikėtų daryti, kad visi turėtų po lygiai, pasako, kaip turėtų pasielgti ne tokį kortelių skaičių paėmęs žaidėjas. Dalyvauja žaidimuose, kuriuose kas nors skaičiuojama, kartojami du trys skirtingi judesių ar garsų elementai, turi keisti savo ar daikto padėtį erdvėje, ar daryti ką nors tam tikra seka (d. „Jurgeli, meistrelė“, ž. „Trečias bėga“, po signalo susigrupuoti po du, susėsti į du ratelius ir pan. Kalba apie tai, kiek veikėjų buvo pasakoje, kokia buvo įvykių pasakoje seka, ką darė pirmasis, antrasis ir t. t. veikėjai (pvz., pasaka „Trys paršiukai“, „Mergaitė ir lokys“). Žaidžia žaid. „Kavinėje“, serviruoja stalą, daro dovanėlę mamytei suverdamas spalvotus karoliukus, sustato skirtingo dydžio kėdutes ir pan. Klausosi pasakų, atsako į klausimus: ką pasakė antras veikėjas?, koks buvo pirmas darbas? ir pan. (pvz., pasaka „Antytė ir ančiukai“, „Ar dabar galiu valgyti?“). Žaidžia stalo žaidimus. Karpo, piešia, spalvina trikampius, stačiakampius. Iš įvairių formų detalių ar piešiant (spalvinant) figūras kuria aplikacijas, ornamentus, šventinę atributiką, įvairius daiktus, kuriais galima papuošti aplinką. Žaisdamas daiktų lotą, randa reikiamos spalvos kortelę. Nuspalvina trikampius viena, o stačiakampius – kita spalva. Naudoja sąlyginį matą (trečią daiktą) daiktų dydžiams palyginti (pvz., matuoja pėdomis,

	dabartį, ateitį. Skiria sąvokas: šiandien, vakar, rytoj.	žingsniais) . Žaidžia su plastilinu išgaudamas vis kitas formas. Surikiuoja vaikus, žaislus, sudėlioja knygas nuo mažiausio iki didžiausio. Pasako, kas yra aukštesnis, žemesnis, lygina „iš akies“ ar pasverdamas, kas yra lengvesnis, sunkesnis, uždėjimo ar pridėjimo būdu, kas yra ilgesnis, trumpesnis, platesnis, siauresnis. Kartu su suaugusiu skaito knygeles, „rašo“ laiškus iš kairės į dešinę, iš viršaus į apačią. Žaidžia judrius žaidimus, kuriuose vartoja vietą ir padėtį nusakančius įvairius žodžius. Žaidžia žaidimus, padedančius suvokti laiko trukmę. Pasakodamas, ką veikė vakar, kalba būtuojų laiku, o ką veiks rytoj – būsimuoju laiku.
6 žingsnis	Skaičiavimas Sieja daiktų kiekį su atitinkamu daiktų skaičių žyminčiu simboliu. Skaičiuoja bent iki 10. Palygina mažai daiktų turinčias grupes pagal kiekį. Supranta ir vartoja sąvokas: daugiau (mažiau), vienu, dviem, po lygiai, pusiau, į 2 dalis, į 4 dalis. Atpažįsta, atkuria, pratęsia, sukuria skirtingų garsų, dydžių, formų, spalvų sekas su 2-3 pasikartojančiais elementais. Matavimas Skiria plokštumos ir erdvės figūras: skritulį ir rutulį, kvadratą ir kubą. Klasifikuoja daiktus pagal dydį, formą arba spalvą. Matuodamas atstumą, ilgį, tūrį, masę, naudojami vienu ar keliais sąlyginiais matais (savo pėda, sprindžiu, trečiu daiktu). Atranda, kad į skirtingos formos daiktus galima sutalpinti tą patį skystų ar birių medžiagų (vandens, smėlio) kiekį. Palygindamas dydžius, vartoja jų skirtumo didumą pabrėžiančius žodžius (didžiausias, mažiausias, šiek tiek didesnis, truputį mažesnis ir kt.). Apibūdina daiktų vietą ir padėtį kitų daiktų ar vienas kito atžvilgiu, sakydamas: į kairę-į dešinę, aukščiau-žemiau, virš-po, šalia, greta, viduryje, tarp, priešais, prie, prieš, paskui, šalia,	Suskaičiuoja, kiek daiktų yra vienoje ir dviuose daiktų grupėse, kiek jų liks, jei kelis paimsime. Pavaizduoja, sukomplektuoja, atrenka prašomą (užrašytą) objektų skaičių. Pasako, kuriame iš dviejų rinkinių yra daugiau, mažiau elementų. Objektų kiekį nuo 0 iki 10 susieja su atitinkamu skaičiaus simboliu. Žaidžia didaktinius žaidimus, kurie lavina mąstymą, skaičiavimo įgūdžius, formuoja matematinius vaizdinius. Randa garsų, spalvų, judesių sekoje pasikartojančius elementus ir pratęsia seką dviem-trim elementais. Piešia smulkius ornamentus iš kairės į dešinę. Pastebėdamas aplinkoje įvairius sekų sudarymo būdus, išbando matytus ir paties sugalvotus. Dalyvauja žaidimuose, kuriuose kas nors skaičiuojama, kartojami du trys skirtingi judesių ar garsų elementai, kur vaikas keičia savo ar daikto vietą erdvėje ar daro ką nors tam tikra seka (pvz., po signalo sustoti po du, parodyti du pirštukus...). Paeiliui dėlioja daiktus. Pasako, kiek veikėjų buvo pasakoje, kokia buvo įvykių pasakoje eilė, ką darė pirmasis, antrasis... veikėjas (pvz., pasakoje „Trys paršiukai“). Išklaušęs pasakos, kurioje du-trys veikėjai paeiliui ką nors atlieka, atsako į klausimus: „Ką atsakė trečiasis veikėjas?“, „Kas atėjo?“. Ieško aplinkoje daiktų ir jų dalių, savo forma primenančių pažįstamas, matytas geometrines figūras. Pasako, kad durys

	vienas už kito, už, tarp, viduje, išorėje ir kt. Pradedama suvokti laiko tėkmę ir trukmę; žino, jog gamtoje esama įvairios trukmės pasikartojančių ciklų (kartojasi savaitės dienos, metų laikai ir pan.).	stačiakampio formos, saulė apvali ir kt. Randa daiktą, kuris dydžiu, spalva ar forma skiriasi nuo kitų padėtų ar pavaizduotų daiktų. Atrenka vienodas „lego“ detales. Matuoja pėdomis, sprindžiais, piršto storiu, lazdele, virvele, pats ieško būdų atstumui išmatuoti. Eksperimentuodamas atranda, kad toks pat medžiagos ar produkto kiekis gali būti supakuotas skirtingų formų pakuotėse, kad skirtingos formos daiktai gali būti tos pačios talpos ar masės. Žaidžia žaidimus, kurių metu įgyja supratimą apie ilgio, tūrio, masės matavimo priemones ir būdus. Formuoja ir plečia žodyną, reikalingą dalinantis idėjomis apie daiktų dydžių santykius („šiek tiek didesnis“, „truputį mažesnis“, „didžiausias“, „mažiausias“ ir kt.). Žaidžia žaidimus, atlieka įvairias užduoteles, kurių metu plečia žodyną, vartodamas žodžius judėjimo kryptims, daiktų vietai nusakyti (keičia judėjimo kryptį pagal žodinį nurodymą, papasakoja, kaip daiktai išsidėstę paveikslėlyje). Žaidžia žaidimus, atlieka užduoteles, kurių metu pastebi, kiek galima nuveikti per minutę, 10 min., palygina. Kasdien vartoja savaitės dienų pavadinimus žymint kalendorių, per „Ryto ratą“ ar mankštinantis, žino savaitės dienų seką. Kalba apie metų laikų kaitą, pokyčius gamtoje, pasakoja pagal paveikslėlius ar iš patirties apie įvairių metų laikų atliekamus darbus. Pasako, ką galima nuveikti per minutę, dieną, savaitę, metus.
--	---	--

INICIATYVUMAS IR ATKAKLUMAS

Vertybinė nuostata. Didžiuojasi savimi ir didėjančiais savo gebėjimais.

Esminis gebėjimas. Savo iniciatyva pagal pomėgius pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia ir ją plėtoja, geba pratęsti veiklą po tam tikro laiko tarpo, kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais.

Žingsniai	Vaiko pasiekimai	Vaiko veiksenos
-----------	------------------	-----------------

1 žingsnis	Pats juda (šliaužia, ropoja, eina) jį dominančių daiktų, žaislų link. Trumpam sutelkia žvilgsnį, seka judantį daiktą akimis, klausosi, atlieka tikslingus judesius, veiksmus su daiktais. Šypsodamas, žvelgdamas į akis, čiauškėdamas, duodamas žaislą kitam skatina su juo žaisti; išreikšdamas norus parodo „taip“ arba „ne“.	Žaidžia su mėgstamais žaislais. Laikydamasis eina prie sudominusių daiktų. Žaidžia smulkiai motorikai skirtus žaidimus, reikalaujančius dėmesio, atkaklumo (kaišioja detales į atitinkamas ertmes ir kt.).
2 žingsnis	Pats pasirenka daiktus, su jais žaidžia, daug kartų atkakliai bando atlikti naują veiksmą, kartoja tai, kas pavyko. Judesį, veiksmą ar garsą gali pakartoti tuoj pat, po kelių valandų, dienų, todėl savarankiškai modeliuoja kelis judesius ar veiksmus į vieną seką. Trumpam atitraukus dėmesį vėl sugrįžta prie ankstesnės veiklos. Ekspresyviai reiškia savo norus, sako „ne“. Pas noriai mokosi iš tų, su kuriais jaučiasi saugus. Veiksmais ir atskirais žodžiais reiškia norus, veda suaugusįjį prie dominančių daiktų. Protestuoja, reiškia nepasitenkinimą, negalėdamas įveikti kliūties.	Stebi, kaip auklėtojas stato bokštelį ir pats ima kaladėles, stato panašų bokštelį. Žaidžia su suaugusiuoju norimus žaidimus. Renka žaislus, deda į dėžes, kartoja daug kartų, taip parodydamas savo atkaklumą.
3 žingsnis	Nuolat energingai žaidžia, ką nors veikia, laisvai juda erdvėje, pats keičia veiklą, pasirenka vieną iš kelių daiktų, sugalvoja būdus, kaip pasiekti neprieinamą norimą daiktą. Mėgsta išbandyti suaugusiojo pasiūlytus naujus žaislus, žaidimus, neįprastą veiklą. Ekspresyviai reiškia savo norus, sako „ne“.	Dėlioja formeles į jų lizdus. Jas išima ir vėl sudėlioja. Pasilipa, kad pasiektų žaislą. Dėlioja dėlionę nepaisydamas šalia keliamo triukšmo. Ilgai tyrinėja sudominusį daiktą, žaislą. Ilgam susitelkia norėdamas atlikti veiksmą, pvz., užsisėgti sagą, suvarstyti raištelius, konstruoti.
4 žingsnis	Dažniausiai pats pasirenka ir kurį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais. Kviečiant, sudominant išitraukia į suaugusiojo pasiūlytą veiklą jam,	Rodo iniciatyvą vadovauti sugalvotam žaidimui ir suburia kitus vaikus. Vaikai žaidžia ir atlieka įvairius darbelius dviese, grupelėje ar su visa grupe. Atlieka nesudėtingus darbus: išplauna teptukus,

	vaikų grupei ar visai grupei. Susidūręs su kliūtimi arba nesėkme, bando ką nors daryti kitaip arba laukia suaugusiojo pagalbos. Siekia savarankiškumo, bet vis dar laukia suaugusiųjų paskatinimo, padrąsinimo.	žaislus ir pan. Rodo iniciatyvą padėti kitam – ką nors paduoti, pagelbėti. Pasiūlytą veiklą atlieka savaip – taip, kaip jam įdomiau.
5 žingsnis	Pats pasirenka ir ilgesnį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais. Lengviau pereina nuo paties pasirinktos veiklos prie suaugusiojo jam, vaikų grupei, visai vaikų grupei pasiūlytos veiklos. Suaugusiojo pasiūlytą veiklą atlieka susitelkęs, išradingai, savaip, savarankiškai. Ilgesnį laiką pats bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepavykus kreipiasi pagalbos į suaugusįjį.	Pats sugalvoja žaidimą ir ilgai jį plėtoja. Auklėtoji pasiūlius veiklą pats pasirenka priemones. Konstruoja iš įvairių medžiagų sudėtingus statinius. Jei nebaigia, grįžta vėliau. Jei nepavyksta, po kurio laiko kreipiasi pagalbos į suaugusįjį. Savo sugalvotus darbus ir auklėtojos pasiūlytas užduotis baigia iki galo (žaislų grupėje tvarkymą, iškritusio rato taisymą ar kt).
6 žingsnis	Turiningai plėtoja paties pasirinktą veiklą, ją tęsia po dienos miego, kitą dieną, kelias dienas. Susidomėjęs ilgesniam laikui išsitraukia į suaugusiojo jam, vaikų grupei, visai vaikų grupei pasiūlytą veiklą, siūlo vaikams ir suaugusiajam išsitraukti į jo paties sugalvotą veiklą. Savarankiškai bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepasisekus bando įtraukti bendraamžius ir tik po to kreipiasi į suaugusįjį.	Žaidžia ilgą laiką trunkančius kūrybinius žaidimus. Prie įdomios veiklos grįžta tol, kol baigia. Atlieka kruopštumo, susikaupimo reikalaujančių darbų, pvz.: įveria siūlą, įsiuva sagą, prisuka veržlę. Plėtoja savo sumanymus ilgesnį laiką. Stengiasi pabaigti pradėtą darbą. Pateikia savo sumanymus draugams ir kviečia juos prisijunti.

TYRINĖJIMAS

Vertybinė nuostata. Smalsus, domisi viskuo, kas vyksta aplinkui, noriai stebi, bando, samprotauja.

Esminis gebėjimas. Aktyviai tyrinėja save, socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką, įvaldo tyrinėjimo būdus (stebėjimą, bandymą, klausinėjimą), mąsto ir samprotauja apie tai, ką pastebėjo, atrado, pajuto, patyrė.

Žingsniai	Vaiko pasiekimai	Vaiko veiksenos
1 žingsnis	Stengiasi pamatyti, išgirsti, paliesti, paimti, paragauti žaislus ir kitus daiktus. Reaguoja į tai, kas vyksta aplinkui, bando dalyvauti (mimika, judesiais, garsais).	Vaikas siekia paimti žaislus ir daiktus, juos liečia, apžiūrinėja, kiša į burną. Tai pirmieji tyrinėjimo žingsniai. Vaikas juda, kartoja judesius, praktikuoja. Tyrinėja įvairias medžiagas, formas, žaidžia su savo kojų pirštais, liečia savo ir pažįstamų žmonių veidą, plaukus, rankų pirštus, kartoja tai kelis kartus.
2 žingsnis	Stengiasi išbandyti žaislus ar daiktus, stebi, kas vyksta aplinkui, rodo kitiems, ką pavyko padaryti. Mėgsta žaisti slėpynių. Patikusių veiksmą prašo pakartoti daug kartų.	Žaidžia su daiktais ir žaislais, kurie skatina atlikti tiek stambiuosius, tiek smulkiuosius judesius. Tyrinėja viską, kas yra aplinkui, ima, judina, liečia, stebi, klauso, bando sudėti ar išardyti, didžiuojasi, kai pavyksta, noriai bendrauja su artimais žmonėmis ir vaikais. Kartoja tą patį žaidimą, prašo dar kartą paskaityti tą pačią knygutę, pažiūrėti filmuką ar paveikslėlį.
3 žingsnis	Atsargiai elgiasi su nepažįstamais daiktais ir medžiagomis, tačiau rodo susidomėjimą, bando aiškintis, kas tai yra, kaip ir kodėl tai veikia, vyksta.	Manipuliuoja kiekiais, eina nuo vientiso prie dalių ir atgal, pvz., padalina plastilino gabalą ir vėl sulipdo į vieną, išpilsto vandenį į mažus buteliukus ir vėl supilsto į didelį indą. Skaičiuoja, dēlioja tam tikra tvarka daiktus, bando padėti į vietą, savaip tvarkyti žaislus, mielai padalina ką nors kitiems po lygiai, pasidalina per pusę. Bando išardyti žaislus, pažiūrėti, kas yra jų viduje. Varto knygas, vaizduoja, kad skaito, kalba apie tai, ką mato paveikslėliuose.
4 žingsnis	Pats pasirenka žaidimui ar kitai veiklai reikalingus daiktus ir medžiagas, paaiškina, kodėl pasirinko. Žaisdamas tyrinėja, išbando daiktus bei medžiagas (pvz., plaukia ar skęsta, rieda ar sukasi ratu, tinka daiktai vienas prie kito ar ne ir pan.).	Žaidimui bando panaudoti įvairius daiktus, kartais mieliau žaidžia su artimiausios aplinkos daiktais nei žaislais ir išradingai juos panaudoja. Grupuoja daiktus tam tikra tvarka, gali padėti suaugusiam tvarkyti kambarius ar dirbti kitus darbus. Su suaugusiuoju atlieka įvairius tyrimus, kurių metu įsitikina, kodėl vieni daiktai skęsta, kiti plaukia. Kaip veikia magnetas ir pan.
5 žingsnis	Geba suvokti ryšį tarp to, kaip daiktas padarytas ir jo paskirties (pvz., ratai yra apvalūs, nes mašinos paskirtis yra judėti). Domisi medžiagomis, iš kurių padaryti daiktai, ir jų savybėmis. Suvokia medžiagos, iš kurios padarytas daiktas, pasirinkimo	Samprotauja apie daiktų naudojimą, bando paaiškinti, kokios jų savybės padaro juos tinkamus. Dalyvauja, stebi, kai atliekami bandymai, patys bando, pvz., sumaišyti medžiagas, išardyti daiktus. Stebi ir apibūdina daiktų, medžiagų, gyvosios gamtos objektų savybes ir bruožus,

	tikslingumą (pvz., kodėl mašinos korpusas iš metalo, o padangos iš gumos). Paaiškina, kad su nežinomais daiktais ir medžiagomis reikia elgtis atsargiai, stengiasi taip daryti. Išskiria akivaizdžius daiktų, medžiagų, gyvūnų, augalų bruožus, savybes, kalbėdami apie tai kartais susieja skirtingus pastebėjimus.	piešia ar konstruoja įsivaizduojamus. Pastebi ir pasako, parodo, kaip pasikeitė gamta ir samprotauja, su kuo tai susiję, pvz., medžiai pagelto, nes buvo šalna. Pagrįsdami savo požiūrį remiasi atitinkamomis knygomis, paveikslais, plakatais, žemėlapiais.
6 žingsnis	Domisi aplinka, mėgsta stebėti, kaip auga augalai, kaip elgiasi gyvūnai, noriai atlieka paprastus bandymus, tyrinėja, iš kokių medžiagų padaryti daiktai, kur jie naudojami. Samprotauja apie tai, ką atrado, sužinojo, kelia tolesnius klausimus, siūlo idėjas, ką dar galima būtų tyrinėti. Domisi, kaip seniau gyveno žmonės, kaip žmonės gyvena kitose šalyse. Aktyviai tyrinėdamas aplinką demonstruoja vis didėjančią kūno kontrolę, tinkamai pasitelkia visus pojūčius, savo galimybėms išplėsti pasitelkia įrankius ir kitas priemones (pvz., lupą, mikroskopą). Su suaugusiais ar kitais vaikais aptaria nesudėtingų stebėjimų, bandymų ar konstravimo planus, numato rezultatą, mokosi pavaizduoti juos nesudėtingose lentelėse, diagramose, išradingai, kūrybiškai pristato savo tyrinėjimus ir kitus darbus. Stebėdamas fotografijas aiškinasi, kuo yra panašus į savo artimuosius, kuo skiriasi nuo jų.	Stebi ir komentuoja reiškinius, vykstančius gamtoje ir aplinkoje. Atlieka nesudėtingus bandymus (pvz., stebi, kaip tirpsta ledas, dega žvakė, plaukia ar skęsta įvairūs daiktai, magnetas traukia metalinius daiktus). Vykdo projektinę veiklą, skirtą ilgalaikiam stebėjimui (pvz., augalo augimo). Stebimo objekto pasikeitimus fiksuoja lentelėje. Domisi gamtos reiškiniais, prietaisų veikimu ir kt., aktyviai klausinėja. Naudojasi prietaisais, skirtais tyrinėjimui. Stebėdamas aplinką, atpažįsta akivaizdžius daiktų, gyvūnų, augalų grupių panašumus ir skirtumus, juos aptaria. Ieško atsakymų į iškilusius klausimus knygoje, internete, jeigu mato, kad nepavyksta, pasiklausia suaugusiųjų, kurie gali padėti.

PROBLEMŲ SPRENDIMAS

Vertybinė nuostata. Nusiteikęs ieškoti išečių kasdieniams iššūkiams bei sunkumams įveikti.

Esminis gebėjimas. Atpažįsta ką nors veikiant kilusius iššūkius bei sunkumus, dažniausiai supranta, kodėl jie kilo, suvokia savo ir kitų ketinimus, ieško tinkamų sprendimų ką nors

išbandydamas, tyrinėdamas, aiškindamasis, bendradarbiaudamas, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes.

Žingsniai	Vaiko pasiekimai	Vaiko veiksenos
1 žingsnis	Pakartoja nepasisekusį veiksma, jį keičia, kad pasiektų laukiamą rezultatą. Mimika, gestais ir žodžiais parodo, kad susidūrė su kliūtimi, tikėdamasis suaugusiojo ar vyresnio vaiko pagalbos.	Bando savarankiškai įveikti iššūkį arba problemą, pavyzdžiui, žaidžia su vienas į kitą įdedamais indeliais. Paima didesnę indelį ir kelis kartus kantriai bando įdėti jį į mažesnę. Nepavykus didesnę indelį padeda, paima mažesnę ir įdeda jį į kitą, bando užlįsti į tarpą tarp spintelės ir sienos. Spraudžiasi, daug kartų bando, tada pradeda rėkti, į pagalbą kviesdamas suaugusįjį.
2 žingsnis	Susidūręs su sudėtinga veikla, kliūtimi, išbando jau žinomus veikimo būdus. Stebi, kaip panašioje situacijoje elgiasi kiti ir išbando jų naudojamus būdus. Nepavykus įveikti kliūties, meta veiklą arba laukia pagalbos.	Vaikas stebi suaugusiojo rodomus būtinus veiksmus su daiktais būdus. Pavyzdžiui, stebi, kaip auklėtojas atsuka ir užsuka buteliuko kamštelį. Paima buteliuką ir bando kamštelį atsukti pats, girdi padaršimus. Pavykus apsidžiaugia. Žaidžiant su daiktais susiduria su sunkumais, pavyzdžiui, sunkiai sekasi sudėti korteles į joms skirtą dėžutę, išima, įdeda, vėl išima, dalį įdeda. Po 5–6 veiksmų nueina šalin taip ir nepabaigęs sudėti kortelių arba laukia pagalbos.
3 žingsnis	Drąsiai imasi sudėtingos veiklos, atkakliai keisdamas veikimo būdus bando ją atlikti pats, stebi savo veiksmų pasekmes. Nepavykus įveikti sudėtingos veiklos ar kliūties, prašo pagalbos arba meta veiklą.	Vaikas bando pastatyti aukštą bokštą iš kaladėlių. Dedant kaladėles ant viršaus, bokštas griūva. Vaikas nenusimena ir bando dar kartą. Dabar padaro tvirtą pagrindą iš didesnių kaladėlių. O viršuje kaladėlę ant kaladėlės deda tol, kol bokšto viršūnė vėl griūva. Vaikas bando dar kartą, kaladėles dėdamas atsargiau.

		Vaikas imasi veiklos, pavyzdžiui, sudėti spalvų dėlionę, jam nepasisėkus, veiklą meta arba prašo pagalbos.
4 žingsnis	Supranta, kad susidūrė su sudėtinga veikla, kliūtimi, problema. Nori ją įveikti, išbando paties taikytus, stebėtus ar naujai sugalvotus veikimo būdus. Stebi savo veiksmų pasekmes, supranta, kada pavyko įveikti sunkumus. Nepasisėkus prašo suaugusiojo pagalbos.	Vaikas pasirenka pastatyti pilį iš medinių detalių, tačiau pamato, kad ji iš smulkesnių detalių, nei anksčiau statytų, ir suvokia, kad dabar bus sunku, tačiau pasiryžęs įveikti užduotį tol, kol pavyks ar sugalvoja kitaip. Bando įveikti sunkumus pats, nepasisėkus tariasi su suaugusiuoju, drauge bando surasti problemos sprendimo būdą.
5 žingsnis	Retsykliais pats ieško sunkumų, kliūčių, aktyviai bando įveikti sutiktus sunkumus. Ieško tinkamų sprendimų, tariasi su kitais, mokosi iš savo nepavykusių veiksmų, poelgių. Nepasisėkus samprotauja, ką galima daryti toliau, kitaip arba prašo suaugusiojo pagalbos.	Imasi kurti suaugusiojo pasiūlytą ar savo sugalvotą darbėlį, kurį ne iš karto pavyksta atlikti, tačiau bando dar kartą, kol pavyksta (pvz., iš krepinio popieriaus susukti rožę, iš modelino nulipdyti puodelį). Klausosi kūrinių apie įvairius žmonių ketinimus, poelgius ir jų pasekmes. Susipykus su draugu, po kurio laiko bando išspręsti nesutarimą – pasiūlo savo atsineštą žaislą, pakviečia žaisti, leidžia pasirinkti norimą vaidmenį. Kai vaikas susiduria su problema, svarsto, ką galima daryti toje situacijoje.
6 žingsnis	Atpažįsta, su koku sunkumu ar problema susidūrė. Ieško tinkamų sprendimų, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes, tariasi su kitais ir atsižvelgia į jų nuomonę, siūlo ir priima pagalbą, mokosi iš savo ir kitų klaidų. Nepasisėkus bando kelis kartus, ieškodamas vis kitos išeities, arba	Numatydamas pasekmes, į žaidimą nenori priimti vaiko, kuris dažnai sugriauna kitų statinius arba elgiasi ne pagal žaidimo taisykles. Vaikas atsakinėja į suaugusiojo užduodamus atvirouosius klausimus, padedančius apmąstyti problemą: - Kas atsitiko? - Kaip tu jautiesi? - Kaip jaučiasi kiti?

	prašo kito vaiko ar suaugusiojo pagalbos.	Pasako, kaip jausis kitas vaikas, jei kas nors suplėšys jo piešinį. Žino ir pasako kelis būdus, kaip galima elgtis, kai niekas su tavimi nedraugauja. Išvardija kelias savo grupei būdingas problemas. Užduotį stengiasi atlikti pats, nepavykus paprašo draugo arba suaugusiojo padėti (pvz., išlankstyti laivelį, surišti verbą).
--	--	---

KŪRYBIŠKUMAS

Vertybinė nuostata. Jaučia kūrybinės laisvės, spontaniškos improvizacijos bei kūrybos džiaugsmą.

Esminis gebėjimas. Savitai reiškia savo išpūdžius įvairioje veikloje, ieško nežinomos informacijos, siūlo naujas, netikėtas idėjas ir jas savitai įgyvendina.

Žingsniai	Vaiko pasiekimai	Vaiko veiksenos
1 žingsnis	Pastebi ir smalsiai, gyvai reaguoja į naujus daiktus, žmones, aplinkos pasikeitimus.	Žaidžia su įvairių spalvų, tekstūros, formų žaislais, klausosi įvairių garsų, užuodžia ir apibūdina įvairius kvapus. Veido išraiška, kūno kalba, balsu reaguoja į 5 pojūčiais patiriamą realybę. Pastebi ir gyvai, skirtingai reaguoja į tą patį daiktą, žmones, veidus, garsus, vaizdus, skonius, lytėjimo potyrius, suklusdamas ar aktyviai, kartais triukšmingai, reaguodamas kūno kalba (veido išraiška, judesiais, balsu). Domisi savo kūnu, atrasdamas vis ką nors naujo.
2 žingsnis	Domisi naujais daiktais, vaizdais, garsais, judesiais. Atranda naujus veiksmus (tapyti ant veidrodžio, ridenti, nardinti į vandenį ir kt.) ir taiko juos daiktams tyrinėti.	Žaidžia su įvairiais naujus potyrius žadinančiais žaislais, medžiagomis (skirtingų formų, tekstūros, spalvų), objektais, skleidžiančiais garsus. Tyrinėja visus daiktus, patekusius į jo rankas. Tyrinėja žaislus, norėdamas suprasti, kas vyksta, kai jį kratai, barškini, rideni. Domisi, kas yra žaislų viduje, juos išardydamas. Judesiais, veido ir kūno išraiškomis reaguoja į naujus vaizdus, garsus, objektus.

		Naudoja žaislus, kuriuos galima išardyti, išbandyti jų formas pritaikant tinkamiausią, taip pat garsus skleidžiančius žaislus. Tyrinėja naujų objektų dydžius, savybes, formas, paviršių įvairiais būdais – liesdamas, skanaudamas, apžiūrinėdamas, mėtydamas. Atsiranda vis įvairesni veiksmai su tuo pačiu daiktu. Žaidžia dailės priemonėmis ir medžiagomis, eksperimentuoja, vėliau įgyta patirtis tampa pirmuoju žingsniu kūrybos link. Spontaniškais, atsitiktiniais judesiais, piešimo priemonėmis, pirštais, delnu, palieka netikėtus pėdsakus popieriaus lape. Pajutęs džiaugsmą noriai juos kartoja.
3 žingsnis	Atranda vis naujus dalykus artimiausioje įprastoje aplinkoje. Įsivaizduoja gyvūnus, augalus, daiktus, apie kuriuos jam pasakojama, skaitoma. Žaisdamas Atlieka įsivaizduojamus simbolinius veiksmus.	Eksperimentuoja su įvairiomis medžiagomis, nuolat tyrinėja aplinką, veikia bandydamas, džiaugiasi naujais atradimais, pažindamas tai, ko iki tol nebuvo regėjęs, patyręs. Domisi dar nematytais, naujais daiktais ir reiškiniais, aptinka naujas, neįprastas daiktų savybes. Gamtoje nori išbandyti tai, ko nepatyrė (taškytis balose, voliotis sniege, pievoje...). Dėlioja kaladėles, „Lego“, sukurdamas iš jų naujus objektus, atranda namų reikmenų (šaukštų, puodų, kočėlių), maisto produktų (kruopų, miltų ir pan.), gamtos dovanų (gilių, kaštonų, kankorėžių ir kt.) naudojimo galimybes, sukurdamas iš jų naujus ir netikėtus produktus. Įdėmiai klausosi pasakojimų apie gyvūnus, augalus, daiktus, jų išorines savybes, užduoda apie juos klausimų, pats pasakoja apie juos. Savarankiškai, be suaugusiųjų pagalbos stato smėlio statinius, dekoruoti naudoja gamtinę medžiagą (kankorėžius, smilgas, kaštonus, medžių žiedus ir pan.), piešia, tapo, žaidžia. Piešdamas įvardija, ką piešia, žaisdamas pasako, ką vaizduoja.
4 žingsnis	Ižvelgia naujas įprastų daiktų bei reiškinų savybes. Pasitelkia vaizduotę ką nors veikdamas: žaisdamas, pasakodamas, judėdamas, kurdamas. Sugalvoja įdomių idėjų, skirtingų veikimo būdų.	Išbandydamas įvairias veiklas, išbando įvairius daiktų panaudojimo būdus. Žaidimuose realybę paverčia nauja tikrove, kasdien naudojamus daiktus panaudoja pagal kitą paskirtį, iš daiktų sukuria savo, naują produktą. Derina įvairias medžiagas, buitines daiktus, baldus ir sukuria naujus objektus, išbando ir jungia įvairią veiklą (pvz., iš kėdės ir lovos

		užtiesalo pastato kaitaliojamą pagal poreikius dekoraciją spektakliui, kuri sukuria ir vaidina kartu su kitais vaikais. Žaisdamas persikūnija į įvairius veikėjus, sugalvoja nebūtų personažų. Sumanęs tampa paukščiu, žuvimi, tigru ir pan., vaizduoja jų judėjimą. Pasakodamas apie save, artimus, pažįstamus žmones, prikuria nebūtų įvykių, nutikimų. Sugalvoja idėjų, kuriomis pasidalina grupėje su kitais vaikais. Mėgsta improvizuoti, kurti naujas, netikėtas, originalias fantastines istorijas, užsiimti nauja veikla, kurioje gali atrasti ir ištirti dar nepažintus dalykus.
5 žingsnis	Klausinėja, aiškindamasis jam naujus, nežinomas dalykus. Savitai suvokia ir vaizduoja pasaulį. Išradingai, neįprastai naudoja įvairias medžiagas, priemones. Lengvai sugalvoja, keičia, pertvarko savitas idėjas, siūlo kelis variantus. Džiaugiasi savitu veiksmo procesu ir rezultatu.	Išgirdęs naują žodį, pamatęs naują daiktą ar kūrinį, apie jį klausinėja, aiškinasi jam rūpimus dalykus. Mėgsta aiškinti kitiems tai, kas ir jam pačiam nelabai aišku, mėgsta aiškintis tyrinėdamas, eksperimentuodamas. Inicijuoja naują veiklą aplinkai tyrinėti. Siūlo įvairius (dažnai neįprastus) problemų sprendimo būdus. Kelia klausimus, pastebi trūkstamą informaciją. Žaidžiant fantazuoja ir kuria nerealias, bet prasmingas situacijas, pavyzdžiui, bando įsivaizduoti, kad yra negyvenamoje saloje. Dalinasi praeityje išgyventa įdomia patirtimi, veikla, kelionių įspūdžiais ir nuotykiomis su kitais vaikais. Ieško, pasako skirtumus tarp realybės ir fantazijos. Išradingai ir kūrybingai naudoja įvairias medžiagas, priemones atlikdamas užduotis ar kurdamas projektus. Įprastus dalykus atlieka neįprastai (sugalvoja, kaip panaudoti įvairias turimas priemones netikėtu būdu, pvz., popieriaus likučius surenka į mašiną ir išveža į šiukšliadėžę). Realybę paverčia nauja tikrove, atkartoja ir interpretuoja savo veikloje – vaidindamas, piešdamas, fantazuodamas, kurdamas istorijas ir kt. Geba kurti naujus žodžių, garsų, objektų spalvų, judesių, istorijų derinius. Iš įvairių medžiagų, žaislų, priemonių kuria naujus produktus (pvz., „Lego“ kaladėlė tampa telefonu), dalinasi idėjomis dirbdamas poroje ar grupelėje, kartu priima sprendimus. Dalijasi įspūdžiais, kaip sekėsi dirbti kartu, kaip pavyko sukurti naują kūrinį.

		Mėgsta savitai kuriamus vaidmenų žaidimus, pasirinkdamas ir interpretuodamas auklėtojo, tėvų, brolių, seserų, įvairių profesijų atstovų vaidmenis. Išbando įvairius piešimo būdus, sukuria naujus savo sugalvotus siužetus, tyrinėja ir išbando naujus žaislus, atrasdamas naujas jų savybes ir paskirtį.
6 žingsnis	Nori atlikti ir suprasti vis daugiau naujų, nežinomų dalykų. Kelia probleminius klausimus, diskutuoja, svarsto, įsivaizduoja, fantazuoja. Ieško atsakymų, naujų idėjų, netikėtų sprendimų, neįprastų medžiagų, priemonių, atlikimo variantų, lengvai, greitai keičia, pertvarko, pritaiko, siekia savito rezultato. Drąsiai, savitai eksperimentuoja, nebijo suklysti, daryti kitaip.	Stebi įvairius gamtos reiškinius skirtingais metų laikais, paukščių ir augalų gyvenimą, diskutuoja „Kas būtų, jeigu?..“, aptaria kilusias idėjas, temas, užduotis, patirčiai plėsti ir žinioms įgyti naudojami knygomis, žurnalais, internetu. Smalsauja, kelia klausimus, svarsto: „O kas bus toliau?“, „Kas iš to išeis?“ ir pan. Atlieka įvairius eksperimentus. Supranta, domisi ir geba atsakyti į fantastinius, neįprastus klausimus, turi netikėtų (nestandartinių) idėjų. Išvardina kelis to paties daikto panaudojimo būdus (pvz., įpakavimo dėžės, plastikinio butelio). Kuria pasaką sėdint ratu, žaidimai: „Laikrodis“, „Voratinklis“. Piešia fantastinį gyvūną vienas, poroje ar grupelėje. Žaidžia žaidimą „Veidrodis“, „Atspėk, kas aš“ ir kt. Bando ir ieško būdų, priemonių, kaip įgyvendinti savo neįprastas idėjas, nuolat jas tikrina, tyrinėja, pasiekia naujų, originalių rezultatų. Bando nuspėti kasdienos įvykius pagal tai, ką pastebi (pvz., pagal dangaus ženklus, bando nuspėti ar lis, ar bus vaivorykštė). Žinomas istorijas pakeičia naujais herojais ar charakteringais veikėjais. Daug žinomų pasakų vietų pakeičia naujomis, tyrinėdamas paveikslus, piešdamas piešinius ar vaidindamas, improvizuodamas, pasakodamas įvairias istorijas.

FIZINIS AKTYVUMAS

Vertybinė nuostata. Noriai, džiaugmingai juda, mėgsta judrią veiklą ir žaidimus.

Esminis gebėjimas. Eina, bėga, šliaužia, ropoja, lipa, šokinėja, koordinuotai, išlaikydamas pusiausvyrą, spontaniškai ir tikslingai atlieka veiksmus, kuriems būtina akių ir rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika.

Žingsniai	Vaiko pasiekimai	Vaiko veiksenos
1 žingsnis	Sėdi, šliaužia, ropoja pirmyn ir atgal, įkalnėn ir nuokalnėn, laiptais aukštyn, ko nors įsistvėręs atsistoja, stovi laikydamasis savarankiškai, žingsniuoja laikydamasis, vedamas arba savarankiškai, išlaiko pusiausvyrą. Tikslingai siekia daikto, rankos judėjimą seka akimis, pačiumpa ir laiko daiktą saujoje, paglosto žaislą jo nečiupdamas, kiša jį į burną, purto, mojuoja, stuksena, gniaužo, dviem pirštais – nykščiu ir smiliumi suima smulkų daiktą, perima daiktus iš vienos rankos į kitą.	Vaikas atsispiria kojomis nuo suaugusiojo delnų, ropoja per pagalves, tuneliu, stengdamasis pasiekti prieš jį padėtą žaislą. Atsistoja laikydamasis, vaikšto vedamas už rankos ar savarankiškai, laikydamasis tam tikru atstumu sustatytų daiktų. Kviečiamas, eina pas artimą suaugusį. Suaugusiojo sudomintas žaisliuku, ima jį, apžiūrinėja, purto, gniaužo. Kartu su suaugusiuoju žaidžia su įvairaus dydžio kamuoliais, minkštais žaislais, barškučiais, paskatintas perima žaislą iš vienos rankos į kitą.
2 žingsnis	Savarankiškai atsistoja, stovi, atsitupia, pasilenkia, eina į priekį, į šoną ir atgal, eina stumdamas ar tempdamas daiktą, bėga tiesiomis kojomis, atsisėdęs ant riedančio žaislo stumiasi kojomis, pralenda per kliūtis keturpėsčias, padedamas lipa laiptais aukštyn pristatomuoju žingsniu, spiria kamuolį išlaikydamas pusiausvyrą. Pasuka riešą, apverčia plaštaką delnu žemyn, mosteli plaštaką, paima daiktą iš viršaus apimdamas jį pirštais, išmeta daiktus iš rankos atleisdamas pirštus, ploja rankomis. Ridena, meta, gaudo kamuolį.	Vaikas su vyresniais vaikais atlieka rytinę mankštą, vadovaujamas suaugusiojo, eina, sustoja, keičia ėjimo kryptį. Žaidžia auklėtojos pasiūlytus žaidimus: „Atnešk žaisliuką takeliu“, „Spirk, ridenk, mesk kamuolį“, pamėgdžioja gyvūnų judesius (šokinėja, ropoja, striksi, plasnoja), važiuoja apžergęs mašinėlę, dviratuką, „važiuoja“ stumdamas mašinėles ir kitus žaislus. Suaugusiojo padedamas arba laikydamasis turėklų, lipa laiptais einant į sporto salę. Paprašius parodo, ką kiekviena kūno dalis gali daryti (pvz. judinti ranką, koją, galvą, ir pan.). Užsuka ir atsuka įvairaus dydžio kamštelius. Gniaužo popierių darydamas gniūžtę, bando numesti ją kuo toliau. Paskatintas ridena, meta kamuolį auklėtojai, bando sulaikyti jam paridentą kamuolį, pagauti metamą kamuolį.

3 žingsnis	Pastovi ant vienos kojos (3-4 sekundes). Tiksliai, skirtingu ritmu eina ten, kur nori, vaikščiodamas apeina arba peržengia kliūtis, eina plačia (25-30 cm.) linija. Bėga keisdamas kryptį, greitį. Lipa ir nulipa laiptais pakaitiniu žingsniu laikydamasis suaugusiojo rankos ar turėklų. Atsispirdamas abiem kojomis pašoka nuo žemės, nušoka nuo laiptelio, peršoka liniją, spiria kamuolį. Geriau derina akies - rankos, abiejų rankų, rankų ir kojų judesius, tiksliau konstruoja, veria ant virvutės sagas, ridena, gauda kamuolį, įkerpa popieriaus kraštą.	Stovi ant vienos kojos imituodamas gandrą, tiksliau imituoja kitus gyvūnus: tiesia kaklą kaip žirafa, eina kaip dramblys, bėga tyliai kaip pelytė ir t. t. Žaidžia žaidimą „Neužkliudyk“. Pagal auklėtojos garsinį signalą eina ir bėga keisdami greitį ir kryptį, po signalo sustoja, žaidžia žaidimą „Diena ir naktis“. Einant į sporto salę lipa ir nulipa laiptais pakaitiniu žingsniu laikydamasis turėklų ar suaugusiojo rankos, prižiūrimas suaugusiojo nušoka abiem kojomis nuo paskutinio laiptelio, šokinėja per balutę atsispirdamas abiem kojom. Žaidžia žaidimus su kamuoliu, bando pataikyti į taikinį, į tariamą krepšį, meta vienas kitam ir gauda. Stato iš kaladėlių namus, veria ant virvutės karolius, sagas, bando įverti raištelius į batą, užsisega sagas. Bando kirpti popierių per nubrėžtą liniją.
4 žingsnis	Stovėdamas pasistiebia, atsistoja ant kulnų, stovėdamas ir sėdėdamas atlieka įvairius judesius kojomis bei rankomis. Eina ant pirštų galų, eina siaura (5 cm) linija, gimnastikos suoleliu, lipa laiptais aukštyr ir žemyn nesilaikydamas už turėklų, šokinėja abiem ir ant vienos kojos, nušoka nuo paaukštinimo. Mina ir vairuoja triratuką. Pieštuką laiko tarp nykščio ir kitų pirštų, tiksliau atlieka judesius plaštaka ir pirštais (ima, gnybia, suspaudžia dviem pirštais, kočioja tarp delnų) bei ranka (mojuoja, plasnoja). Ištiestomis rankomis pagauna didelį kamuolį. Judesius tiksliau atlieka kaire ir dešine ranka, koja.	Mankštos metu atlieka įvairius judesius kojomis ir rankomis stovėdamas, sėdėdamas ant grindų, gulėdamas, stovėdamas pasistiebia ir atsistoja ant kulnų, pritupia, eina pasistiebęs, ant kulnų, pritūpęs, žaidimas „Milžinai ir nykštukai“. Eina gimnastikos suoleliu „Pereik į kitą pusę tilteliu“, nušoka nuo nuo jo. Lipa laiptais savarankiškai, nesilaikydamas už turėklų. Lauke važinėjasi triratuku, užlipa ir nušoka nuo kelmelio, abiem kojom peršoka kliūtį (šakelę, šiaudelį), šokinėja abiem kojom ir ant vienos kojos (imituodamas žvirbliuką). Teisingai laiko pieštuką, teptuką, piešia, spalvina stengdamasis neperžengti piešinio kontūrų, daug dirba su plastilinu, modelinu, moliu: atgnybia, tarp delnukų kočioja karoliukus, sliekus, dešreles, susuka riestainį, atlieka įvairius pirštų, plaštakos pratimus surenka smulkius daiktus į dėžutę, kaišo į

		skylutes. Kerpa nesudėtingas formas, jas suklijuoja. Žaidžia su dideliu kamuoliu, gali jį pagauti, numesti kaire bei dešine ranka.
5 žingsnis	Eina pristatydamas pėdą prie pėdos, pakaitiniu ir pristatomuoju žingsniu, aukštai keldamas kelius, atlikdamas judesius rankomis, judėdamas vingiais. Greitas, vikrus, bėgioja vingiais, greitėdamas ir lėtėdamas, išsisukinėdamas, bėga ant pirštų galų. Šokinėja abiem kojomis ir judėdamas pirmyn, ant vienos kojos, šokinėja per virvutę, peršoka žemas kliūtis, pašoka siekdamas daikto. Laipioja lauko įrengimais. Spiria kamuolį iš įvairių padėčių į taikinį. Pieštuką ir žirkles laiko beveik taisyklingai. Tiksliai atlieka sudėtingesnius judesius pirštais ir ranka (veria ant virvelės smulkius daiktus, sega sagas). Meta kamuolį iš įvairių padėčių, į taikinį, tiksliau gaudo, mušinėja. Įsisupa ir supasi supynėmis.	Eina ir bėga keisdamas tempą, būdą, sustodamas, apsisukdamas, žaidžia „Žalčio uodega“, „Diena naktis“, „Lapė ir kiškiai“ ir kitus judruosius žaidimus. Sporto salėje ir lauke žaidžia estafetes, bėga, perduoda vėliavėlę, pralenda po lanku, apibėga aplink daiktus, šokinėja abiem kojomis. Žaidžia su kamuoliu, pašoka aukštyn bandydamas įmesti į krepšį, meta į taikinį, meta kitam ir pagauna, spiria kamuolį iš įvairių padėčių, į taikinį, atmušinėja kamuolį į žemę. Sporto salėje laipioja gimnastikos kopėtėlėmis, lauke – lauko įrengimais, supasi supynėmis. Kerpa nupieštas figūras, jas suklijuoja kaip vientisą siužetą, tvarkingiau spalvina, laikydamasis kontūrų. Lipdo sudėtingesnius darbelius iš plastilino, modelino, molio.
6 žingsnis	Eina ratu, poroje, prasilenkdamas gyvatėle, atbulomis, šonu. Išstvermingas, bėga ilgesnius atstumus. Bėga pristatomu arba pakaitiniu žingsniu, aukštai keldamas kelius, bėga suoleliu, įkalnėn, nuokalnėn. Šokinėja ant vienos kojos judėdamas pirmyn, nušoka į tolį, į aukštį. Važiuoja dviračiu.	Rytinės mankštos metu sutartinai su kitais vaikais atlieka auklėtojos pasiūlytus judesius: eina ir bėga ratu, šonu, atbulomis ir pan., žaidžia komandinius žaidimus, estafetes, kurių metu juda poromis susikabinęs rankomis su kitais vaikais, bėga suoleliu įkalnėn ir nuokalnėn, bėga vingiais, pralenda per kliūtis, eina „kupstais per pelkę“, šokinėja „klases“, stadione šokinėja į aukštį, į

	Rankos ir pirštų judesius atlieka vikriau, greičiau, tiksliau, kruopščiau. Tiksliau valdo pieštuką bei žirkles, ką nors piešdamas, kirpdamas. Su kamuoliu atlieka sporto žaidimų elementus, žaidžia komandomis, derindamas veiksmus su kitais.	tolį, bėga aplink stadioną, laisvai važinėja dviračiu. Taisyklingai laiko rašymo bei piešimo priemones ir jomis naudojasi, piešdamas, tapydamas, rašydamas, Tiksliau iškerpa nesudėtingas formas ir jas tinkamai suklijuoja, veria siūlą į storą adatą, bando susiūti maišelius, lėlėms drabužėlius, siuvinėja ornamentus ant kartono per išbadytas skylės, bando prisiūti sagą. Žaidžia su kamuoliu, meta ir gauda vienas kitam, pataiko į taikinį, žaidžia žaidimą „Medžiotojas ir kiškiai“, bando žaisti krepšinį, kvadratą, ridendamas kamuoliuką pataiko į sustatytus kėglius.
--	---	---

KASDIENIO GYVENIMO ĮGŪDŽIAI

Vertybinė nuostata. Noriai ugdomi sveikam kasdieniniam gyvenimui reikalingus įgūdžius.

Esminis gebėjimas. Tvarkingai valgo, savarankiškai atlieka savitvarkos veiksmus: apsirengia ir nusirengia, naudojasi tualetu, prausiasi, šukuojasi. Saugo savo sveikatą ir saugiai elgiasi aplinkoje.

Žingsniai	Vaiko pasiekimai	Vaiko veiksenos
1 žingsnis	Bando savarankiškai valgyti ir gerti iš puodelio.	Suaugusiojo skatinamas bando imti dviem pirštais mažais gabaliukais supjaustytą maistą ir valgyti, žaidžia su šaukšteliu maitindamas lėlytę.
2 žingsnis	Valgo ir geria padedamas arba savarankiškai. Kartais parodo mimiką, ženklais arba pasako, kad nori į tualetą. Suaugusiojo rengiamas vaikas „jam padeda“. Suaugusiojo padedamas plaunasi, šluostosi rankas, išpučia	Padedamas ir skatinamas suaugusiojo sriubą ir košę valgo šaukšteliu, geria iš vaikiško puoduko, žaidžia žaidimus: „Pamaitink lėlytę, kiškutį, meškutį“ taip išmokdamas teisingai laikyti šaukštelį, puoduką. Skatinamas suaugusiojo pasako ar mimika ką nors parodo, bėga į tualetą, ima naktinį puodą.

	nosį. Paprašytas padeda žaislą į nurodytą vietą.	Suaugusiojo padedamas susipažįsta su higienos reikmenimis, bando plautis rankas, šluostytis. Rengiamas bando pats padėti, bando rengti lėlytes, jas šukuoja, guldo miegoti.
3 žingsnis	Savarankiškai valgo ir geria. Pradedama naudotis stalo įrankiais. Pasako, ko nori ir ko nenori valgyti. Pats eina į tualetą, suaugusiojo padedamas nusirengia ir apsirengia, bando praustis, nusišluostyti veidą, rankas. Padeda į vietą vieną kitą daiktą.	Beveik teisingai laiko šaukštą ir juo naudojasi, kietesnį maistą bando valgyti šakute, geria iš puodelio. Žaidžia žaidimus „Kavinėje“, „Gimtadienis“, suaugusiojo padedamas serviuoja stalą, mandagiai paprašo, padėkoja, pasako mėgstamus patiekalus. Beveik savarankiškai naudojasi tualetu, suaugusiojo prižiūrimas ir padedamas plaunasi rankas, veidą, šluostosi, sužino, kad pasinaudojus tualetu, prieš valgi, susitėpus reikia plautis rankas ir kodėl taip reikia daryti. Paskatintas tvarko žaislus, padeda juos į vietą. Bando rengtis, apsiauna batus, užsimauna kepurę.
4 žingsnis	Valgo gana tvarkingai. Primenamas po valgio skalauja burną. Pasako, kodėl reikia plauti vaisius, uogas, daržoves. Padeda suaugusiam serviuoti ir po valgio sutvarkyti stalą. Dažniausiai savarankiškai naudojasi tualetu ir susitvarko juo pasinaudojęs. Šiek tiek padedamas apsirengia ir nusirengia, apsiauna batus. Šiek tiek padedamas plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus čiaudėdamas ar kosėdamas prisidengia burną ir nosį. Gali sutvarkyti dalį žaislų, su kuriais žaidė.	Valgo neskubėdamas, žino, kodėl reikia gerai sukramtyti maistą, teisingai naudojasi stalo įrankiais, pavalgęs padėkoja, padeda sutvarkyti stalą. Žaidimų metu nurodo, kodėl reikia valgyti, koks maistas yra sveikas, kad vaisiai ir daržovės – vitaminų šaltinis, bet prieš valgant reikia juos būtinai nuplauti. Žaidžia žaidimus „Šeima“, „Svečiuose“, „Lėlytė serga“. Skatinamas ir šiek tiek padedamas rengiasi, apsiauna, žaidžia žaidimus „Rengiu lėlę pasivaikščiojimui“, „Lėlytės gulasi miegot“, savarankiškai plauna rankas, prausiasi veidą, šluostosi, skatinamas nusirengia prieš miegą, bando gražiai sukabinti drabužėlius ant kėdutės. Nuolat priminus čiaudėdamas ir kosėdamas prisidengia burną ir nosį, žino,

	Pasako, kad negalima imti vaistų, aštrių ir kitokių pavojingų daiktų.	kodėl reikia tai daryti. Tvarko žaislus, su kuriais žaidė. Žino apie saugų elgesį: pasako, kodėl negalima imti vaistų, degtukų, aštrių daiktų.
5 žingsnis	Valgo tvarkingai, dažniausiai taisyklingai naudojami stalo įrankiais. Domisi, koks maistas sveikas ir visavertis. Serviruoja ir tvarko stalą vadovaujamas suaugusiojo. Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Priminus plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. Žaisdamas, ką nors veikdamas stengiasi saugoti save ir kitus.	Valgydamas tiksliai naudoja stalo įrankius, nusišluosto burną servetėle. Pokalbių ir žaidimų metu daugiau sužino apie sveiką ir nesveiką mitybą, pasako kelis produktus, kurie būtini, kad augtų ir būtų sveikas, ir kokius produktus reikia riboti (traškučius, saldinius ir kt.). Stebimas suaugusiojo, serviruoja stalą gimtadieniui, žaidžia žaidimus „Šeima“, „Šventė“ ir kt. Savarankiškai naudojami asmeniniais higienos reikmenimis (šukomis, vienkartinėmis nosinaitėmis). Savarankiškai apsirengia, susisega sagas, pats arba padedamas užsiriša batraiščius, pasako, kaip skirtingu oru reikia rengtis. Žaisdamas judriuosius ir kitokius žaidimus stengiasi neužgauti kitų vaikų ir pats būti atsargus.
6 žingsnis	Valgo tvarkingai. Pasako, jog maistas reikalingas, kad augtų, būtų sveikas. Įvardija vieną ar kitą maisto produktą, kuriuos valgyti sveika, vieną ar kitą, kurio vartojimą reikėtų riboti. Savarankiškai serviruoja ir tvarko stalą. Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna batus. Suaugusiųjų padedamas, pasirenka drabužius pagal orą. Priminus ir savarankiškai plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Dažniausiai savarankiškai tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. Savarankiškai ar priminus laikosi sutartų saugaus elgesio taisyklių. Stebint suaugusiajam saugiai	Valgydami teisingai naudojami stalo įrankiais, servetėle, valgo tvarkingai. Žaidimų metu įgauna daugiau žinių apie sveiką mitybą, susipažįsta su maisto piramide, pasako, kodėl reikia riboti saldumynus ir saldžius gėrimus, pavalgę skalauja burną. Žaidimų metu iš maisto produktų kortelių deda maisto piramidę, rūšiuoja sveikatai ir augimui reikalingus produktus bei patiekalus. Žaidžia žaidimus „Laukiame svečių“, „Šeima“, įvairius stalo žaidimus. Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, žino, kad sušilus reikia nusivilkti striukę, megztinį, priminus suaugusiam, padžiauna sušlapusias pirštines, batus, tvarkingai sukabina drabužius į spintelę po pasivaikščiojimo,

	naudojasi veiklai skirtais aštriais įrankiais. Žino, kaip saugiai elgtis gatvėje, kur kreiptis ištikus pavojui, pasiklydus. Priminus stengiasi vaikščioti, stovėti, sėdėti taisyklingai.	prieš miegą ant kėdutės. Žino, koku oru kaip rengtis. Diskutuoja, kodėl ir kada reikia praustis, plauti rankas, kaip taupyti vandenį, savarankiškai plaunasi rankas ir veidą, šluostosi. Priminus suaugusiam tvarko žaislus, savo darbo vietą. Žino pagrindines saugaus eismo ir saugaus elgesio taisykles ir jų laikosi, mokosi praktiškai pereidamas gatvę, žiūri video, knygas ar kitą vaizdinę medžiagą, aptaria pavojingas situacijas, aiškinasi jų atsiradimo priežastis, ieško sprendimų, kaip jų išvengti, sužino ir įsimena bendrosios pagalbos telefoną 112. Prižiūrimi suaugusiojo pjausto vaisius, kala vinį, kerpa, siuva.
--	--	--

MENINĖ RAIŠKA

Vertybinė nuostata. Jaučia meninės raiškos džiaugsmą, rodo norą aktyviai dalyvauti meninėje veikloje.

Esminis gebėjimas. Spontaniškai ir savitai reiškia įspūdžius, išgyvenimus, mintis, patirtas emocijas muzikuodamas, šokdamas, vizualinėje kūryboje.

Žingsniai	Vaiko pasiekimai	Vaiko veiksenos
1 žingsnis	Muzika, šokis Reaguoja į muzikos garsus, melodijas, balso intonacijas, judesius, išraiškinga mimika, suklusdamas, sutelkdamas žvilgsnį, nutildamas, nustodamas arba pradėdamas judėti, krykštaudamas, žaisdamas balso intonacijomis, garsais. Žaidimai, vaidyba Kalbinamas, žaidinamas reiškia emocijas, norus įvairiomis balso	Suaugusiajam dainuojant paprastas daineles vaikas reaguoja suklusdamas, sutelkdamas dėmesį, guguodamas, judindamas rankas, linguodamas į šonus, spyruokliuodamas. Klausydamas muzikos „dainuoja“, parodo tai judesiais. Myluojamas, jodinamas, kutenamas krykštauja, juokiasi, mimika rodo pasitenkinimą „Myliu myliu spust“, „Katu katu katutes“, „Jojam jojam į turgelį“ ir kt.

	intonacijomis, veido mimika, lingavimu, plojimu, mojuodamas žaislu, daiktu. Vizualinė raiška Storu pieštuku, teptuku, kreidele baksnoja, brauko, teploja palikdamas pėdsakus (taškus, įvairių krypčių linijų brėžinius, dėmes). Domisi ir džiaugiasi dailės priemonėmis, jas liečia, apžiūrinėja, varto.	Suaugusiam dainuojant lopšines, vaikas nurimsta, užmiega. Kalbinamas ir juokinamas guguoja, juokiasi, ploja rankutėmis kartu su suaugusiu, slepiasi: „Katu katu katutes“, „Kūkū“, „Kur pasislėpė“. Bando pamėgdžioti gyvūnų balsus. Žaidinamas žaisliuku reiškia teigiamas emocijas. Bando išgauti garsus barškindamas barškučiais bei kitokiomis priemonėmis, mimika reaguoja į šiuos garsus. Kartu su suaugusiu maišo ant kartono dažus, teploja, mirko į dažus delnukus, palieka jų atspaudus ant didelio lapo, „piešia pirštukais“, džiaugiasi rezultatu. Bando braukti kreidelėmis palikdamas pėdsakus.
2 žingsnis	Muzika, šokis Įdėmiai klausosi muzikos ir aplinkos garsų, spontaniškai žaidžia balso intonacijomis, rankų ir kojų judesiais, mėgdžioja žaidimų judesius, suaugusiojo balso intonacijas, muzikos garsus, dviejų-trijų garsų melodijas ir daineles. Skambant muzikai ritmiškai ploja, trepsi, tūpčioja, barškina, stuksena koku nors daiktu. Žaidimai, vaidyba Žaidžiant sūpavimo, kykavimo, jojimo, kutenimo, pirštukų žaidimus bei žaidinimus, mėgdžioja įvairias išgirstas intonacijas, parodytus veiksmus. Įvairius jausmus, norus rodo judesiais ir veiksmais (pamojuoja, apkabina). Vizualinė raiška Spontaniškai keverzoja rankų judesių piešinius, juos apžiūrinėja. Džiaugiasi (šūkčioja, krykštauja, moja rankomis)	Suklūsta girdėdamas įvairią muziką ir aplinkos garsus, klausosi, spontaniškai atlieka judesius, linguoja, tūpčioja, sukasi, bando kažką dainuoti. Kartu su suaugusiu dainuoja trumpas nesudėtingo turinio daineles, žodžius palydėdamas natūraliais judesiais: šokinėja, trepsi eina ratuku, sukasi, („Virė, virė košė“, vedžioja delnukė pirštuku). Klausydamasis natūralių aplinkos ir gamtos garsų bei jų įrašų imituoja judesiais bei garsais (lietus lyja – barbena pirštukais į grindis, griaustinis – ploja delnais, traukinys – tūtuoja, burzgia kaip mašina ir kt.) Pritaria grojant muzikai vaikiškais skambančiais žaislais. Žaidimų metu reiškia savo jausmus ir emocijas (išeinant pamojuoja, sugrįžus – nusišypso, apkabina), dainelių žodžius palydi judesiais, imituoja veiksmus, mėgdžioja išgirstas intonacijas.

	dailės priemonės (tirštų dažų, minkštos kreidos) paliekamu pėdsaku ir patiriamais jutimais, siekia pakartoti ir pratęsti įdomią patirtį. Tyrinėdamas dailės medžiagas ir priemones intuityviai atranda skirtingus veikimo jais būdus (brauko pirštais, varvina dažus, maigo tešlą).	Suaugusiam sekant pasaką parodo, kaip šokinėja kiškutis, kaip mūkia karvutė, loja šuniukas ir pan. Imituoja suaugusiųjų veiklą (pridėję prie ausies telefoną ar kitą daiktą kalbasi). Minkštomis kreidelėmis baksnoja, keverzoja popieriaus lape, džiaugiasi kreivomis linijomis, krykštauja, pripiešęs visą lapą nori dar, suaugusiojo paskatintas bando įvardinti, ką nupiešė, pvz., „au-au“ arba „miau-miau“. Išbando kitas dailės priemones ir būdus: varvina kelių spalvų tirštus dažus nuo teptuko, brauko per nukritusius dažus teptuku, pirštais, ranka tapšnoja, naudoja įvairias medžiagas, piešia ant didesnių ir mažesnių popieriaus, kartono lapų, tapetų, laikraščių. Skatinamas, giriamas suaugusiojo grožisi, džiaugiasi savo darbais. Lauke pagaliuku brauko smėlį, kepa smėlio bandeles, stato smėlio pilis.
3 žingsnis	Muzika Emocingai atliepia klausomus kūrinius (vaikiškas daineles, instrumentinius kūrinius) – šypsosi, džiaugiasi, ploja, trepsi, sėdėdamas sūpuoja kojas ir pan. Vienas ir kartu su kitais dainuoja 2-3 garsų daineles, palydėdamas jas judesiais. Drauge su pedagogu žaidžia muzikinius žaidimus, jų tekstą imituoja rankų ir kūno judesiais (žingsniuoja, bėga, apsisuka). Apžiūrinėja, tyrinėja ritminius muzikos instrumentus ir jais ritmiškai groja kartu su pedagogu.	Klausosi vaikiškų trumpų dainelių ir instrumentinės muzikos kūrinių. Pagal jam patinkančią muziką linguoja, trepsi, ploja, sėdėdamas ant kėdutės sūpuoja kojas ir t. t. Kartu su suaugusiu, kitais vaikais arba vienas dainuoja trumpas, nesudėtingas, siauro diapozono lietuvių liaudies ir autorines daineles, judesiais imituodamas žodžius (pvz., „Du gaideliai“, „Dvi vištytės baltos“ ir kitas). Drauge su pedagogu žaidžia muzikinius žaidimus, eina ratelius, tekstą imituodami judesiais (pvz., „Žalią pupą sodinau“, „Grybs, grybs baravyks“, „Raina katytė“ ir kt.).

	Kuria, dainuoja vieno aukščio tono savitus žodžius, ritmuoja vaikiškais instrumentais ir daiktais. Šokis Mėgdžioja žaidimų, gyvūnų, augalų judesius. Šoka spontaniškai kurdamas dviejų-trijų natūralių judesių (eina, pritupia, pasisuka ir kt.) seką. Žaidimai ir vaidyba Žaisdamas su daiktu ar žaislu atlieka matytus veiksmus, judesius. Įvairiai intonuodamas kalba apie tai, ką daro. Mėgdžioja šeimos narių kalbą, veiksmus. Muzikiniuose rateliuose judesiais, veiksmais vaizduoja siužeto elementus, reiškia savaime kilusias emocijas. Vizualinė raiška Spontaniškai reiškia emocijas, išpūdžius dailės priemonėmis ir medžiagomis. Piešia įvairias linijas, jungia jas į formas, vis labiau koordinuodamas rankų judesius. Bando ką nors pavaizduoti (mašiną, mamą). Savo abstrakcijose išvelgia daiktus ir įvykius. Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, tyrinėja įvairius veikimo būdus. Piešdamas, antspauduodamas, tapydamas, lipdydamas, konstruodamas mėgaujasi procesu.	Apžiūrinėja muzikos instrumentus, kuriais groja, išbando, klauso jų skambėjimo, muša nesudėtingos struktūros ritmą, pritaria suaugusiojo grojimui vaikiškais ritminiais muzikos instrumentais. Kuria, dainuoja vieno aukščio tono savitus žodžius, savo vardą, ritmuoja vaikiškais muzikos instrumentais. Paprašytas pedagogo, atlieka įvairius judesius tyloje (eina, bėga, apsisuka, pritūpia, pašoka į viršų ir kitus) ir pagal įvairią muziką (lėtą, greitą) derindamas ritmiškus judesius pagal muzikos tempą. Žaidžia su darželyje esančiais ar atsineštais žaislais atlikdamas matytus veiksmus (važiuoja mašinėle, ją remontuoja, kalbasi telefonu, rengia, maitina lėles, kalbinamas pedagogo pasakoja, ką daro). Tapydamas ima įvairių spalvų dažus, teplioja, trina juos, gali pratrinti skylę, jungdamas įvairias linijas bando įvardinti ką nupiešė (mamą, save, blynus, mašiną, gėlytę ir t. t.), džiaugiasi savo kūryba, skatinamas pedagogo, rodo darbelius kitiems ir pasakoja, ką nupiešė. Eksperimentuoja įvairiomis dailės priemonėmis ir būdais: štapuoja pedagogo paruoštais štapukais, tepa dažus ant šlapio popieriaus. Atgnybia, suploja, sujungia molio, plastelino, modelino gabaliukus, daro kirmėlytes, dešreles, prispaudžia plasteliną prie popieriaus, mėgaujasi veikla.
5 žingsnis	Muzika Balsu, judesiais, pasirinktu muzikos instrumentu spontaniškai improvizuoja,	Klausosi vokalinės bei instrumentinės muzikos įrašų bei gyvos muzikos, pasakoja, kokia ji buvo, kokius

	pritaria klausomam vokalinės, instrumentinės muzikos įrašui ar gyvai skambančios muzikos kūriniai. Savais žodžiais išsako kilusius įspūdžius. Atpažįsta kai kurių instrumentų (smuiko, būgno, dūdelės, varpelio) tembrus, girdėtus kūrinius. Dainuoja vienbalses, dialogo pobūdžio dainas, jaučia ritmą. Dainuodamas išbando balso skambesį, išmėgina jį įvairiose aplinkose (grupėje, kieme ir kt.). Stengiasi tiksliau intonuoti, taisyklingai artikuliuoti (aiškiai tarti balsius, priebalsius, dvibalsius), taisyklingai stovėti, kvėpuoti. Ritminiais, melodiniais, gamtos, savo gamybos vaikiškais muzikos instrumentais pritaria dainoms, šokiams, tyrinėja jų skambėjimo tembrus. Improvizuodamas balsu, vaikišku muzikos instrumentu kuria ritmus, melodijas ketureiliams, mįslėms, patarlėms. Šokis Šoka sukamuosius (kai sukamasi poroje) ratelius, paprastu žingsniu (paprastasis, aukštas paprastasis, stangrus, pritupiamasis) autorinius ir penkių – šešių natūralių judesių (bėga, sukasi, pašoka ir pan.) šokius. Šoka improvizuotai kurdamas penkių ar šešių natūralių judesių seką, reaguodamas į muziką, išreiškdamas aplinkos vaizdus (gamtos reiškinius, gyvūnus). Vaidyba	instrumentus girdėjo. Spontaniškai improvizuoja balsu ar muzikos instrumentu. Dalinasi įspūdžiais po matyto koncerto, išsako savo nuomonę. Išraiškingai dainuoja vienbalses ir dialogines dainas mimika ir kūno judesiais imituodamas dainuojamos dainos tekstą (pvz., lietuvių liaudies daina „Šokinėjo trepinėjo pempelė“, „Dudučių dainelė“, V. Barkausko „Lietučio pasaka“ ir kt.) Skatinamas dainuoja individualiai, išmėgindamas, kaip balsas skamba grupėje, salėje, lauke. Paskatintas pedagogo dainuoja eidamas pasivaikščioti, stebėdamas augalus ir gyvūnus, piešdamas ir dirbdamas kitus darbus. Balsu perteikia kai kurių gyvūnų charakterius (vilkas piktas, lapė meili, gudri, kiškis baikštus). Įvairiais ritminiais ir savo darbo muzikos instrumentais pritaria dainelėms ir šokiams, tyrinėja jų skambėjimo tembrus. Balsu ir vaikiškais muzikos instrumentais kuria ritmus ir melodijas ketureiliams, patarlėms. Šoka sukamuosius ratelius. Aptarus su pedagogu įvairius judesių jungimo variantus savarankiškai šokiui pasirenka kelis judesius, kurie vaizduoja gamtos reiškinių, gyvūno elgesį. Šoka pagal muziką ir be jos. Parenka judesius šokio pradžiai ir pabaigai (pabaigoje nusilenkdamas). Suaugusio paskatintas judesių sekas rodo kitiems ir klausia, ką matė, įvardina matytus judesius (striksėjo kaip kiškis, bėgo greitai kaip vilkas, šokinėjo aukštai kaip varlė).
--	--	--

	Vaidindamas stalo, lėlių teatre, vaizduoja realistinį ir fantastinį siužetą, plėtoja vyksmą dialogu, monologu, keisdamas balso intonacijas. Išreiškia savo norus, jausmus, mintis, baimes. Sukuria ištisą žaidimo aplinką, panaudodamas daiktus, drabužius, reikmenis. Muzikiniuose žaidimuose ir rateliuose kuria ar savaip perteikia 3-4 veiksmų seką, vaizduojančią augimą, darbus, veikėjų judėjimą, stengiasi perteikti veikėjų nuotaiką. Vizualinė raiška Savo emocijas, patirtį, įspūdžius išreiškia kitiems atpažįstamais vaizdais. Išryškina vaizduojamų objektų bruožus, reikšmingas detales. Objektus vaizduoja ne tokius, kokius mato, o tokius, ką apie juos žino. Kuria pagal išankstinį sumanymą, kuris procese gali kisti. Eksperimentuoja tapybos, grafikos, mišrios dailės priemonėmis ir medžiagomis, kuria sudėtingesnius koliažus, trimates formas iš įvairių medžiagų, asambliažus, fotografuoja, piešia skaitmeninėmis priemonėmis (piešimo programomis telefone, kompiuteryje).	Vaidina išgirstas pasakas ir autorinius kūrinius ryškiai perteikdamas veikėjų charakterius, bruožus, emocijas. Savarankiškai pasirenka reikiamą personažui aprangą ir atributiką, improvizuoja, sukuria kitą vaidinimo pabaigą, įveda naujų veikėjų. Stebi, ar kiti vaikai bei suaugusieji domisi jo vaidinimu, paskatintas dar labiau stengiasi. Muzikiniuose rateliuose (pvz., „Klausė žvirblis čiulbuonėlis“) atkartoja veiksmų sekas ir drąsiau, laisviau sukuria savų judesių. Padeda suaugusiems gaminti dekoracijas. Turtindamas savo patirtį, tyrinėdamas artimiausią aplinką, stebėdamas meno kūrinius, žmonių ir gyvūnų gyvenimą piešia išryškindamas reikšmingas detales (iškeltos rankos, nes mojuoja, išsižiojęs, nes kalba arba šaukia). Tyrinėdamas žmogaus kūno galimybes (gali bėgti, šokinėti lankstyti rankas, kojas), stebėdamas aplinkinius, pats judėdamas vaizduoja žmogaus judesį (sulenkta kojas, iškeltas ar sulenkta rankas). Eksperimentuoja piešinius papildydamas gamtine medžiaga, lankstinukais, išbando grotažo techniką. Daro aplikacijas iš plėšytų arba karpytų formų. Karpo, lanksto, pina, audžia iš popieriaus juostelių, konstruoja erdvines figūras iš popieriaus, gamtinių medžiagų.
6 žingsnis	Muzika Klausosi įvairių stilių, žanrų muzikos kūrinių ir spalvomis ar piešiniu spontaniškai perteikia kilusius	Kausydamasis įvairių stilių kūrinių aptaria, kuo jie skiriasi ir kuo panašūs nuotaikos, tempo, dinamikos atžvilgiu. Jausmus, kilusius klausantis muzikos, bando išreikšti spalvomis, piešiniu. Klausosi triukšmo ir tylos ir juos aptaria.

	įspūdžius. Tyrinėja girdimos muzikos, triukšmo, tylos panašumus ir skirtumus. Įvardija kūrinio nuotaiką, tempą, dinamiką, skiria kai kuriuos instrumentus. Dainuoja sudėtingesnius ritmo, melodijos, diapozono prasme vienbalses dainas, jas gana tiksliai intonuoja. Dainuoja trumpas daineles kanonu, įsiklausydamas į savo ir draugų dainavimą. Melodingais vaikiškais muzikos instrumentais groja 2-3 garsų melodijas. Pritaria suaugusio grojimui, atlikdamas muzikines pjeses solo ir orkestre, seka dirigento judesius, stengiasi kartu pradėti ir baigti kūrinėlį. Improvizuodamas balsu ir muzikos instrumentu kuria melodiją trumpam tekstui, paveikslui. Žaidžia muzikinius dialogus, kuria judesius kontrastingo pobūdžio muzikai. Šokis Šoka sudėtingesnius ratelius (tiltelių, grandinėlės), paprastų ir bėgamųjų (paprastasis bėgamasis, aukštas bėgamasis, liaunas, smulkus bėgamasis) žingsnių autorinius ir natūralių judesių šokius. Šoka improvizuotai kurdamas septynių-aštuonių natūralių judesių seką, perteikdamas siužetą ar pasirinktą nuotaiką, išreiškdamas erdvės (aukštai-žemai) ir tempo (lėtai-greitai) elementus. Vaidyba	Klausydamas muzikos atpažįsta ir įvardija kai kuriuos muzikos instrumentus. Dainuoja sudėtingesnio ritmo ir melodijos daineles, pvz., Juozapaičio „Lietučio pasaka“, progines daineles mamai, Velykoms, Kalėdoms. Dainuoja solo ir grupėje gana tiksliai intonuodamas. Pasiklausęs pedagogo, trumpas daineles („Tu, saulele, vakaran“, „Saulele, motule“ ir kt.) dainuoja kanonu. Groja melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais kelių garsų melodijas ir daineles, pvz., „Ganiau ganiau aveles“, pritaria suaugusio grojimui ar skambančiai muzikai. Seka dirigento judesius, muzikos dinamiką, tempą, kartu pradeda groti ir kartu baigia. Balsu ir muzikos instrumentu kuria melodijas trumpam tekstui (pvz., pasakai be galo „Buvo senis ir senutė“), paveikslui (pvz., apie žiemą, vasarą, gyvūnus). Šoka sudėtingesnius ratelius (pvz., „Aš, dailus bernelis“, „Kupolio rožė“ ir kitus). Stebėdamas gamtą mato, kaip kokie reiškiniai, gyvūnai, objektai, juda, kas nejuda. Semiasi idėjų kuriant savo judesių sekas. Jungia ir atlieka judesius skirtingame lygyje, įvairiu tempu išreiškdamas emocijas (pvz., džiugesį – pakeldamas rankas, pašokdamas, sukdamasis arba liūdesį – lėtai linguodamas, nuleidęs rankas, pasilenkęs). Vaidindamas girdėtas pasakas ir kitus kūrinėlius, išraiškingai parodo veikėjų charakterius, atskleidžia jų norus, emocijas, tikslingai panaudoja teatro reikmenis, drabužius. Išradingai gali pakeisti vieną daiktą kitu (pvz., vaidindami „Vištytę ir gaidelį“ vietoj lazdyno užlipa ant kėdės). Žaisdamas
--	---	--

	Kurdamas lėlių, dramos vaidinimus pagal girdėtą pasaką ar pasiūlytą situaciją, improvizuoja trumpas žodines veikėjų frazes, fizinius veiksmus, atskleidžia jų norus, emocines būsenas. Tikslingai naudoja daiktus, teatro reikmenis, drabužius, aplinką. Žaisdamas muzikinius žaidimus ir ratelius perteikia veikėjo mintis, emocijas. Vizualinė raiška Detalesniais, įtaigiais dailės darbais pasakoja realias ir fantastines istorijas, įvykius. Vaizdus papildo grafiniais ženklais (raidėmis, skaičiais, žodžiais ir kt.). Kuria pagal išankstinį sumanymą, nuosekliai bando jį įgyvendinti. Kartu su kitais kuria bendrus dailės darbus. Skirtingiems sumanymams įgyvendinti dažniausiai tikslingai pasirenka dailės priemones ir technikas. Eksperimentuoja sudėtingesnėmis dailės technikomis, skaitmeninio piešimo ir kitomis kompiuterinėmis technologijomis.	muzikinius žaidimus, nuosekliai atlieka veiksmus, perteikia veikėjų mintis ir emocijas. Domisi tautodaile, taikomosios dekoratyvinės ir vaizduojamosios dailės, šiuolaikinio meno kūriniais, įgytą patirtį naudoja savo darbuose. Iliustruoja piešiniais girdėtas pasakas, pagal išankstinį sumanymą kuria savo pasakų knygeles, fantastines istorijas, piešinėlius kai kur papildydamas raidėmis, žodžiais, skaičiais (pvz., užrašo parduotuvių, gatvių, laivų ir t. t. pavadinimus, mašinų numerius). Iš anksto aptarę kuria bendrus dailės darbus, tikslingai pasirenka dailės priemones ir technikas, tariaisi tarpusavyje, vienam darbelyje panaudoja kelias technikas. Kuria erdvines ir mobilias kompozicijas.
--	---	---

ESTETINIS SUVOKIMAS

Vertybinė nuostata. Domisi, gėrissi, grožisi aplinka, meno kūriniais, menine veikla.

Esminis gebėjimas. Pastebi ir žavisi aplinkos grožiu, meno kūriniais, džiaugiasi savo ir kitų kūryba, jaučia, suvokia ir apibūdina kai kuriuos muzikos kūrinius, šokio, vaidybos, vizualaus meno estetikos ypatumus, reiškia savo estetinius potyrius, dalijasi išgyvenimais, įspūdžiais.

Žingsniai	Pasiekimai	Vaiko veiksenos
1 žingsnis	Susidomi, trumpam sutelkia dėmesį bei rodo pasitenkinimą (krykštauja, siekia	Suklūsta, sutelkia dėmesį girdėdamas malonius garsus, kalbinimą, instrumentinę

	paliesti rankomis), kai yra emocingai kalbinamas suaugusiojo, kai mato ryškius, gražių formų daiktus, spalvingus paveikslėlius, žaislus, girdi ritmiškus muzikos ir kitus garsus, mato šokio judesius.	ir vokalinę muziką, nurimsta, šypsosi, guguoja. Pravirksta išgirdęs šiurkščius, nemalonus garsus. Žaidinamas ryškių spalvų žaislais siekia juos paimti, reaguoja į barškantį žaisliuką, sutelkia dėmesį į ryškių spalvų knygių iliustracijas, liečia jas, daužo per knygutę rankutėmis, šūkčioja.
2 žingsnis	Skirtingai reaguoja girdėdamas besikeičiančių intonacijų suaugusiojo kalbinimą, muzikos garsus, matydamas gražius gamtos bei aplinkos daiktus ar vaizdus, spalvingas knygių iliustracijas, šokančius ir vaidinančius vaikus ir suaugusius. Intuityviai mėgdžioja tai, kas jam patinka.	Aktyviai reiškia emocijas klausydamas įvairios muzikos, jei muzika linksma šypsosi, linguoja į šalis, ploja, jei liūdna, gali net pravirkti. Susidomėjęs stebi šokančius, vaidinančius vaikus bei suaugusius, ploja, bando imituoti kai kuriuos veiksmus, gali tūpčioti, bandyti apsisukti. Stebi tapantį suaugusįjį, mėgdžioja tapymo veiksmus, suaugusiojo pagirtas nori tėti. Gėrisi darželyje žydinčiomis gėlytėmis, nori jas pauostyti, nuskinti. Džiaugiasi matydamas naminius gyvūnus, bando pagauti.
3 žingsnis	Atpažįsta (suklūsta, rodo) kai kuriuos jau girdėtus muzikos kūrinius, matytus šokius, ratelius, vaidinimo veikėjus, dailės kūrinius. Emocingai reaguoja girdėdamas darnų garsų, intonacijų, žodžių sąskambį, žiūrinėdamas į savo ir draugų piešinėlius, spalvingas knygių iliustracijas, žaislus, džiaugdamasis savo puošnia apranga. Paklaustas pasako, ar patiko muzikos kūrinėlis, dainelė, šokis, vaidinimas, dailės darbelis.	Klausydamasis trumpų, nuotaikinių vokalių, instrumentinių kūrinių šypsosi, trepsi, ploja rankomis, ateina šokti kartu su kitais į ratelį. Kartu su suaugusiuoju žiūri lėlių ar kitokius spektaklius, paklaustas suaugusiojo įvardina veikėjus: „čia lapė“, „čia kiškis“, bando pamėgdžioti jų elgseną, juokiasi matydamas linksmą situaciją. Savo linijų raizgalynėje įvardina daiktus, kuriuos nupiešė, džiaugiasi savo ir draugų piešiniais, mielai žiūrinėja spalvotas knygių iliustracijas. Paklaustas suaugusio pasako, ar patiko girdėtas muzikos kūrinys, dainelė, spektaklis, bando dainuoti ir judesiais imituoti trumpas daineles.

4 žingsnis	Džiaugiasi menine veikla, nori dainuoti, šokti, vaidinti, pasipuošti, gražiai atrodyti. Skirtingai reaguoja (ramiai ar emocingai) klausydamas ir stebėdamas skirtingo pobūdžio, kontrastingus meno kūrinius, aplinką. Keliais žodžiais ar sakiniais pasako savo įspūdžius apie klausytą muziką, dainelę, eilėraštį, pasaką, matytą šokį, vaidinimą, dailės kūrinių, knygelių iliustracijas, gamtos ir aplinkos daiktus ir reiškinius, pastebi ir apibūdina kai kurias jų detales. Reaguoja į kitų nuomonę.	Noriai dainuoja, šoka, vaidina, ruošiasi įvairioms šventėms, pasirodymams, džiaugiasi ir kitiems rodo savo puošnius drabužius, dalinasi šventės įspūdžiais, pasakoja, ką jis vaidino, kaip sekėsi, su suaugusiuoju aptaria matytą spektaklį, šokį, girdėtą muziką. Įsijautęs į piešimo procesą emocingai komentuoja savo piešinį („piešiu pūgą, ji pustė, pustė ir supustė didelę pusnį“). Pastebi ir įvardina knygelės personažų emocines būsenas (mergaitė linksma – juokiasi, berniukas liūdnas, nuleidęs galvą). Pastebi aplinkos ir gamtos grožį, papuoštas šventei gatves, žydinčius sodus, gėles. Jautriai reaguoja į kitų pasakytas pastabas. Įvertina kitų išorės grožį ir poelgius.
5 žingsnis	Mėgaujasi muzikavimu, šokiu, vaidyba, dailės veikla. Rodo pasitenkinimą bendra veikla ir kūryba, gėrasi savo ir kitų menine veikla, geru elgesiu, darbais. Grožisi gamtos spalvomis, formomis, garsais. Pastebi kai kuriuos meninės kūrybos proceso ypatumus (siužetą, veikėjų bruožus, nuotaiką, spalvas, veiksmus). Pasako, kaip jautėsi ir ką patyrė dainuodamas, šokdamas, vaidindamas, piešdamas. Dalinasi įspūdžiais po koncertų, spektaklių, parodų, renginių lankymo. Pasako savo nuomonę apie muzikos kūrinių, šokių, vaidinimų, dailės darbų, aplinką, drabužių, tautodailės elementais papuoštus daiktus.	Prašo dažnai kartoti kūrinius, kurie labiausiai patinka. Dainuoja pamėgtas daineles, šoka šokius, ratelius, žaidžia muzikinius žaidimus. Žaidžia „Teatrą“, vaidina muzikantus (dainuoja su mikrofonu), šokėjus. Ruošdamiesi vaidinimui aptaria siužetą, veikėjų balsų intonacijas, veikėjų bruožus ir kt. Dalyvauja kūrybos procese kartu su suaugusiais ir tuo didžiuojasi (margina margučius, padeda puošti grupę ir kt.) Grožisi gamta, sutelkia dėmesį ir pastebi spalvų ir formų, garsų darną ir įvairumą, pastebi, koks gražus klevas rudenį, tapo jį, džiaugiasi ir gėrasi ornamentais išmargintais daiktais, bando juos atkartoti. Savo jausmus ir emocijas po koncertų, spektaklio, renginių išsako keliais sakiniiais.
6 žingsnis	Stengiasi kuo gražiau šokti, vaidinti, deklamuoti, dainuoti, groti, piešti,	Emociškai išgyvena meno kūrinius, (pavyzdžiui, klausydamiesi valso užsimerkia, linguoja į šonus, imituoja, kad groja pianinu), komentuoja šokį (šoko

	konstruoti. Gėrįsi ir grožįsi savo menine kūryba. Pastebi papuoštą aplinką, meno kūrinius ir pasako, kas jam gražu. Palankiai vertina savo ir kitų kūrybinę veiklą, pasako vieną kitą argumentą, kodėl gražu. Pasakoja įspūdžius apie muzikos, vaidinimo, šokio siužetą, matytus dailės, tautodailės kūrinius, Vaizduojamus įvykius, veikėjus, nuotaiką, kilusius vaizdinius. Plačiau pasakoja, ką sukūrė, kaip pats bei kiti dainavo, grojo, šoko, vaidino, piešė.	lengvai kaip plunksnėlė, arba snaigė, pašoko aukštyn, sukosi ir aš norėčiau taip šokti), pats bando įsijausti į šokį, stengiasi kuo gražiau pašokti. Vaidindamas emociškai ir išraiškingai pakartoja frazes ir intonacijas. Sutelkia dėmesį ir seka jį sudominusį vaidinimą ar filmuką, dalinasi įspūdžiais apie jį, pasakoja ką matė, kas vyko, balso intonacija perteikdamas kai kuriuos veikėjų charakterius. Dainuoja patinkančias daineles, šoka patinkančius šokius, pasako, kodėl viena dainelė ar šokis labiau patinka. Gėrįsi ir grožįsi savo menine kūryba, parašo savo vardą, pasako, kas pasisekė, o kas nepasisekė, savo darbeliais padeda auklėtojai papuošti grupę, sutvarko žaislus ir pastebi, kad taip gražiau. Lygina ir vertina draugų dailės darbelius, pasako kelis argumentus, kodėl vienas darbelis patinka labiau už kitą. Gėrįsi, lygina ir vertina tinkamą savo ir bendraamžių elgesį. Kitiškai vertina savo ir kitų išvaizdą (pvz., mano suknelė graži, o tavo purvina, tavo rankos nešvarios, reikia nusiplauti).
--	--	---

MOKĖJIMAS MOKYTIS

Vertybinių nuostatų. Noriai mokosi, džiaugiasi tuo, ką išmoko.

Esminis gebėjimas. Mokosi žaisdamas, stebėdamas kitus vaikus ir suaugusius, klausinėdamas, ieškodamas informacijos, išbandydamas, sprenddamas problemas, kurdamas, įvaldo kai kuriuos mokymosi būdus, pradeda suprasti mokymosi procesą.

Žingsniai	Pasiekimai	Vaiko veiksenos
1 žingsnis	Reaguoja į kalbinimą, mimiką, žaislus, daiktus. Stebi ir susitapatina, mėgdžioja, siekia išgauti tą patį rezultatą. Pradeda tyrinėti žaislus ir daiktus įvairiais pojūčiais.	Sutelkia dėmesį į daiktus, žaislus, žmones, reaguoja į juos kūno judesiais, garsais, mimika, šypsena, palydi nueinantį žmogų akimis. Kalbinamas besišypsančio suaugusio taip pat šypsosi, judina lūpas, guguoja. Ima žaislus, deda į burną, perima

		iš rankos į ranką, mosikuoja, barškina, maigo, glosto minkštus žaislus.
2 žingsnis	Nori naujų išpūdžių, todėl aktyviai domisi aplinkos daiktais, juda norėdamas paimti, pasiekti, išbandyti žaislus ir daiktus. Stebi ir mėgdžioja, klausia. Patraukia, pastumia, paridena, įdeda daiktus ir stebi, kas vyksta, bando pakartoti pavykusį veiksmą. Stebi, mėgdžioja, klausia.	Juda spontaniškai ir stengdamasis ką nors pasiekti, pajudinti, pabandyti. Sutelkia dėmesį į šį procesą, bet sudominti ar susidomėję nauju žaislu lengvai pereina prie kitos veiklos. Mėgsta kelis kartus iš eilės klausytis, žiūrėti to pačios, pvz., dainelės, pasakos, filmuko. Žaidžia su žaislais, su kuriais galima įvairiais būdais manipuliuoti: stumti, trauki, imti, ridenti ir t. t. Stebėdami vyresnius vaikus ir suaugusius bando pamėgdžioti jų veiksmus. Daug klausinėja: „Kas čia?“, „Kur?“.
3 žingsnis	Veikia spontaniškai ir tikėdamasis tam tikro rezultato. Klausia, kaip kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando. Modeliuoja veiksmus ir siužetinio žaidimo epizodus. Džiaugiasi tuo, ką išmoko.	Žaidžia su žaislais, kurie turi kažkokį siurprizą (paspaudus mygtuką sukasi ratukas, paspaudus dangtelį, iššoka varlytė), kartoja šį veiksmą daug kartų, džiaugiasi sulaukęs rezultato, sunerimsta, apžiūrinėja žaislą, jei to rezultato nėra. Klausinėja, kas, kaip vyksta, atidžiai stebi suaugusius ir bando pamėgdžioti jų veiklą, pats stato bokštą iš kaladėlių, nugriauna, stebi, kas vyksta. Žaidžia siužetinius žaidimus ir kviečia kitus kartu žaisti: „Parduotuvė“, „Šeima“, „Ligoninė“. Didžiuojasi savimi, rodo suaugusiems, ką išmoko.
4 žingsnis	Pasako, parodo, ką nori išmokti. Mėgsta kūrybiškai žaisti, veikti, siūlo žaidimų ir veiklos idėjas, imasi iniciatyvos joms įgyvendinti, pastebi ir komentuoja padarinius. Pasako, ką veikė ir ką išmoko.	Nepavykus kažkokiam veiksmui ar sumanymui, prašo suaugusį, kad pamokytų, padėtų (pvz., atkirpti popieriaus juostelę, nulipdyti riestainį). Sugalvoja siužetą žaidimui, siūlo įsitraukti kitiems vaikams, vadovauja žaidimui, stato, konstruoja, nepavykus, bando iš naujo (pvz., sugriuvus statiniui, vėl stato),

		padedant suaugusiam komentuoja, kodėl nepavyko. Stebi kitų darbą ir stengiasi pakartoti. Atėjusiems pasiimti tėveliams pasakoja, ką veikė, ko išmoko darželyje.
5 žingsnis	Norėdamas ką nors išmokti, pasako, ko nežino ar dėl ko abejoja. Drąsiai spėja, bando, klysta ir taiso klaidas, klauso, ką sako kiti, pasitikslina. Aptaria padarytus darbus, planuoja, ką darys toliau, spėlioja, kas atsitiks jeigu...	Skatinamas ir drąsinamas suaugusiojo, prašo pedagogo pagalbos, jei kas nors nepavyksta arba ko nors nemoka (pvz., „Nemoku nupiešti katės“, „Nežinau, kaip nupiešti žmogų“, „Kaip nulipdyti vazą“). Nebijo suklysti piešdamas, lipdydamas, konstruodamas, grupuodamas, bando savarankiškai ar drauge su suaugusiuoju rasti sprendimą. Aiškina, kaip ir ką darė, planuoja tolimesnę veiklą, spėlioja, kas gali atsitikti, jei pasirinks vienokią ar kitokią veiklą.
6 žingsnis	Kalba apie tai, ką norėtų išmokti, ką darys, kad išmoktų, numato, ką veiks toliau, kai išmoks. Laiko save tikru mokiniu, atradėju. Drąsiai ieško atsakymų į klausimus, rodo iniciatyvą iškeldamas ir sprenddamas problemas. Išsiaiškina, kokios informacijos reikia, randa reikiamą informaciją įvairiuose šaltiniuose, pvz., enciklopedijose, žinyuose. Siūlo ir jungia idėjas bei strategijas joms įgyvendinti. Pasako, ką jau išmoko, ko dar mokosi, paaiškina, kaip mokėsi, kaip mokysis toliau.	Aiškiai pasako savo norus, kad nori išmokti skaityti, rašyti, šokti dainuoti, skaičiuoti, tyrinėti, nori eiti į mokyklą. Žaidžia įvairius sudėtingesnius stalo, kompiuterinius, siužetinius žaidimus, turėdamas galimybę kartu mokytis tyrinėti daiktus, medžiagas, jų savybes, konstruoti, kurti įvairias konstrukcijas, naudoja tikrus daiktus (spausdinimo mašinėlę, skaičiuotuvą, telefoną, puodukus, lėkštutes, tuščias įvairaus dydžio dėžes, kartoną, vamzdelius ir t. t.). Siūlo savo idėjas, pvz., ką ir kaip galima padaryti iš buitinių atliekų. Domisi, varto enciklopedijas, žinytus, suradęs jį sudominusį paveikslėlį, prašo pedagogo, kad paskaitytų, paaiškintų, kas tai yra. Pasakoja, kad nupiešė gyvūną žiūrėdamas į knygą arba darbėlį padarė žiūrėdamas į darbėlių knygą.

VI. LITERATŪRA:

1. Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa. – Vilnius, 2006.
2. Bandzienė O., Bobrova L., Staponkienė Z. Vaikų kūno kultūra. – Šiauliai, 2004.
3. Bulotaitė L., Gudžinskienė V., Monkevičienė O., Jakučiūnienė D. Gyvenimo įgūdžių programa. Ikimokyklinis amžius. – Vilnius, Švietimo aprūpinimo centras, 2004.
4. Gučas A. Vaikų darželio pedagogika. – Kaunas, 1994.
5. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas. – Vilnius, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras, 2014.
6. Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos. – Vilnius, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras, 2015.
7. Ivoškuvienė R. ir kt. Ikimokyklinio amžiaus vaikų neišplėtotos kalbos ugdymas. – Šiauliai, 2002.
8. Katinienė A., Vaičienė A. Muzika vaikų darželyje. – Šiaurės leidykla, 2001.
9. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas – Žin., 2011 m. kovo 17 d. Nr. XI-1281, Vilnius.
10. Lietuvos Respublikos higienos norma HN75:2016 „Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programų vykdymo bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 2016 m. sausio 26 d. Nr. V-93, Vilnius.
11. Metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo programai rengti. – Vilnius, 2006.
12. Monkevičienė O. Ankstyvojo ugdymo vadovas. – Vilnius, Minklės leidyba, 2001.
13. Monkevičienė O., L. Palačionienė. Ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų socialinių įgūdžių ugdymo ir žalingų įpročių prevencijos programa. – Vilnius, 2003.
14. Muzikos žaismas. Ankstyvosios vaikystės muzikos mokymo programa. – Kronta, 2004.
15. Neifachas S. Projektinė veikla ikimokyklinėje, priešmokyklinėje grupėje: teorija ir praktika. Vilnius, 2005.
16. Ovezarek S. Ikimokyklinuko gimnastika. – Kaunas, 2005.
17. Priešmokyklinio ugdymo bendroji programa. – Vilnius, Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras, 2014.
18. Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija (2003 m. gegužės 20 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas Nr. IX-1569). – Žin., 2003, Nr. 52-2316.
19. Žukauskienė R. Raidos psichologija. – Vilnius, 2002.